

PER 163-941

BIJZONDERHEDEN

VAN

HELMOND en RIKSTEL,

naar Postel's archieven,

DOOR

TH. IGN. WELVAARTS,

*Prior-Archivaris der Abdij te Postel-Molle, Briefwisselend Lid en Eerlid van
Letterkundige Genootschappen in Nederland en België.*

HELMOND.

STOOMDRUKKERIJ AUG. PELLEMANS.

1890.

Pri 163
941

BIJZONDERHEDEN
VAN
HELMOND en RIKSTEL,
naar Postel's archieven,

DOOR
TH. IGN. WELVAARTS,
*Prior-Archivaris der Abdij te Postel-Molle, Briefwisselend Lid en Eerlid van
Letterkundige Genootschappen in Nederland en België.*

HELMOND.
STOOMDRUKKERIJ AUG. PELLEMANS.
1890.

CHRONOLOGICAL

EDMUND M. HIRST

1841-1842

THE NEW YORK

1841-1842

1841-1842

1841-1842

VOORREDE.

Onder dezen titel BIJZONDERHEDEN VAN HELMOND EN RIKSTEL
komen het

*Patronaats- of begeavingsrecht,
Een woord over de moederkerk dezer plaatsen,
Aanteekeningen uit het pastoreel register,
Belangrijkheden van vele beneficiën enz.*

De bewerking dezer BIJZONDERHEDEN is hoofdzakelijk gedaan naar
het archief der Norbertijnen-abdij Postel-Molle.

Wij zeggen hoofdzakelijk, omdat voor onzen arbeid ook geput is
zoowel uit het stedelijk als kerkelijk archief van Helmond, waaruit
belangrijke aanteekeningen door den eerwaarden heer J. L. F. Donckers
getrokken zijn, toen hij, rector zijnde der latijnsche school te Helmond,
er veel tijd sleet in het schiften en ordenen van dat rijk gemeente-
archief. De geleerde priester schonk ons aanteekeningen, slechts
korten tijd vóór zijn overlijden in 1889 als pastoor van Dennenburg.

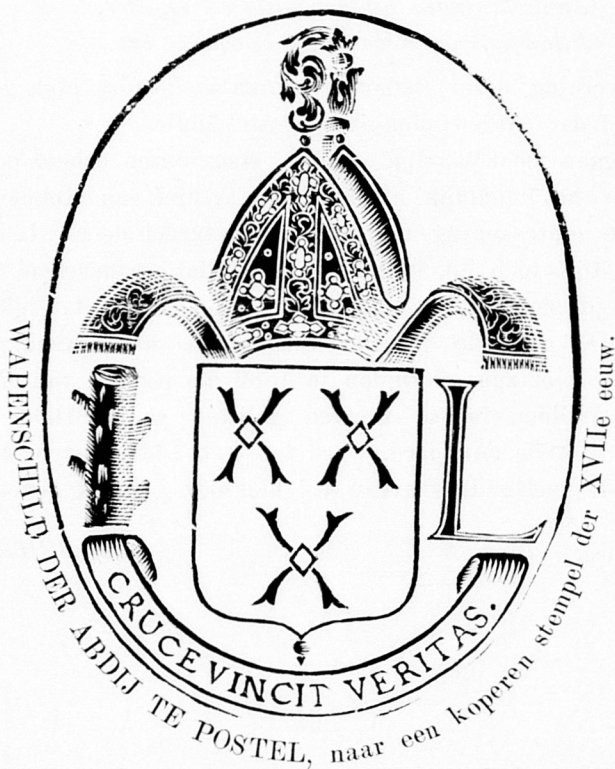
Petrus Willemaers, te Leuven geboren en in 1636 in Postel's
stamabdij Floreffe aanvaard, werd ten jare 1644 pastoor te Helmond
en teekende veel aan, waarvan wij hier ook gebruik gemaakt hebben.

DE SCHRIJVER.

IMPRIMATUR.

Haaren, 4 Martii 1890.

F. BRONGEEST,
Libr. Censor.

Het wapen voert in zilver 3 molenijzers van sable. De knoestige boomstam (post) van sinopel en de letter L, eveneens van sinopel, behooren noch tot het wapen, noch tot schildhouders, maar zijn slechts de zinnebeeldige uitdrukking van het woord *post-L* of *el*, d. i. Postel.

BIJZONDERHEDEN VAN HELMOND.

De parochiekerk van Helmond heeft den H. Lambertus, bisschop-martelaar, tot patroon.

Het was niet zonder redenen, dat men dien Heilige, een der eerste geloofsverkondigers in Taxandrië, tot patroon gekozen heeft. In het noorden des alouden bisdoms Maastricht, waar de H. Lambertus in de VIIIe eeuw het levenslicht aanschouwde, lag Taxandrië (de Kempen en het Peelland), dat zich uren ver van Maastricht uitstreckte.

Dit terrein, eenmaal met Heidenen bewoond, was door de Voorzienigheid aan den ijver en het zendelingswerk van dezen priester aanbevolen. Hij arbeidde er dan ook met zoo gunstigen uitslag, dat de tempels der afgoden plaats maakten voor de huizen van den waren God. Velen, in den nacht van het heidendom rondwarend, werden door zijn gebed en werkzaamheid in het waarheidstralend licht des Evangelies geplaatst.

Dit alles heeft voorzeker niet weinig bijgedragen om te Helmond en op meer andere plaatsen den H. Lambertus tot patroon te kiezen.

Wij zullen hier niet gewagen van de onlusten, waarvan Helmond meermalen het mikpunt geweest is, noch van de vernielingswoede, die er zoo wreed spel gehouden heeft, dat meer dan een geestelijke herder zijn schapen moest verlaten; alleen willen wij, naar de archieven der abdij Postel, spreken

- I. van het patronaatsrecht dezer plaats,
- II. van de moederkerk,
- III. bijzonderheden van het pastoreel register en
- IV. van de beneficiën.

I.

Het Patronaats- of Begeevingsrecht ⁽¹⁾.

Ter behandeling van dit patronaats- of begeevingsrecht moet de lezer dwars door zeven eenwen terugtreden en zich in het tijdperk verplaatsen, waarin de Norbertijnen uit de abdij van Floreffe ⁽²⁾ naar Helmond gezonden zijn om er den inwoners van Helmond tot geestelijken herder te verstrekken.

De juiste tijdsbepaling van den eersten pastoor te dezer plaats kunnen wij, bij gebrek van oorkonden, niet opgeven; doch waarschijnlijk zal Floreffe al spoedig, na de stichting dezes kloosters (1121), eenige leden herwaarts gezonden hebben, gelijk zulks met zekerheid geschiedde omstreeks 1130 naar Postel, een filiaal huis van Floreffe. Kunnen wij het gordijn niet wegschuiven, waarachter het juiste jaartal van den eersten geestelijke te Helmond geschreven staat, uit een charter nochtans van 12 Maart (iv id. Martii) 1178 ouden stijl blijkt, dat paus Alexander onder deze dagteekening goederen te Helmond met een derde deel der tiende te Rikstel ⁽³⁾ bekrachtigt, ten voordeele der Norbertijnen van Floreffe.

Ter gelegenheid des overlijdens van den Norbertijnen-pastoor Godefridus Copart in 1339, meldt het Doodenregister (Obituale), dat in die dagen de reguliere kanoniken van Floreffe reeds eeuwenlang ⁽⁴⁾ Helmond's kerk bediend hadden.

Dit aangaande het tijdstip der eerste Norbertijnen te Helmond; thans een woord over het begeevingsrecht. Uit de restende archieven flikkert ons nopens dit punt slechts een weifelend licht toe voor de kenners der eerste begevers van dit recht; van dit karige licht zullen wij toch gebruik maken om daarmede in die voor dat feit zoo omnevelde dagen van voor ruim zeven eeuwen door te dringen.

⁽¹⁾ Dit recht bestond hierin, dat men een priester tot een geestelijk beneficie kon voordragen, onder de nadere goedkeuring van den bisschop.

⁽²⁾ De abdij van Floreffe is sedert lang tot het seminarie van Namen ingericht.

⁽³⁾ Dit breedvoerig handschrift heeft:confirmamus curtem de Helmont cum appenditüs suis; tertiam partem ecclesie et decime de Riestelle.... 1178, IV idibus Martii, indictione XII, pontificatus vero Alexandri pape III anno eius XX.

⁽⁴⁾Hanc ecclesiam, juxta alios plebaniam de Helmont, a centenis annis canonici regulares Floreffenses rexerunt.... XVI kal Febr 1339.

In het aan Helmond aangrenzend Rikstel woonde in de XIIe eeuw vrouwe Didradis, die hier en elders o. a. te Reusel vele goederen bezat, wellicht was zij eigenares der tienden van Rikstel en had er dan ook het begevingrecht, welke twee zaken toen meestal hand aan hand gingen ⁽¹⁾. Daar nu de kerk van Helmond uit die van Rikstel gesproten is, gelijk hierna uit het handschrift van 1586 blijkt, hellen wij zeer tot het gevoelen over dat de persoon, die het begevingrecht over de moederkerk uitoefende, dit eveneens over de filiale kerk deed. Verder moet men weten, dat Didradis, vrouwe van Rikstel, niet deel maakte van die klasse, welke — het tijdelijke boven het eeuwige waardeerend — zich verlustigen in aardse goederen, die den kortzichtigen sterveling wel voor een oogenblik kunnen verblinden met hun bedriegelijken tooverglans, maar die bij het licht der doodkaars hunnen klaterschijn verliezen en in 's menschen hart eene leemte maken, welke men vruchteloos poogt aan te vullen. Het vergankelijke van het aardse en van den anderen kant het eeuwige van het toekomstige leven met middagheldere klaarheid aanschouwend, gebruikte Didradis hare rijkdommen als zoovele trappen om tot haar hooge bestemming, tot de aanschouwing van God in alle eeuwigheid op te klimmen. Uitreiking van aalmoezen en andere hemelbehagende werken waren de kenmerkende eigenschap van dit vrouwelijk hart.

Door de tienden ten offer te brengen — o. a. met zekerheid van die te Reusel in 1173 aan de Norbertijnen — deed Didradis een dubbel goed werk; want die goederen verstrekten niet alleen tot onderhoud van vele armen, maar ook tot onderstand der geestelijke bedienaren.

Om welke gegronde of ongegronde redenen de hertogen zich met het begevingrecht der kerken van Rikstel en Helmond bemoeid en daarop hun recht hebben laten gelden, melden de oorkonden niet; doch het geschil dat hierover tusschen den abt van Floresse en Jan hertog ⁽²⁾ van Brabant bestond, werd, met wederzijdsche goedkeuring, aan een scheidsrechterlijk onderzoek toevertrouwd, aan wiens uitslag de partijen zich zouden onderwerpen. De uitslag zal gemeld worden, zoodra wij den tekst van het belangrijk en keurig geschreven charters

⁽¹⁾ Zoo o. a. te Asten door ridder Willem in 1306; te Olmen (België) door ridder Nicolaus in 1288; door Gerardus Wertius te Lierop in 1155, enz.

⁽²⁾ De hertog stonde reeds in 1276 toe om dit punt te onderzoeken. Aan dit origineel Hs. van Maandag na het feest der H.H. Jacobus en Christophorus 1276 en metende $28\frac{1}{2} \times 8$ cm. in geschrift, hangen nog drie perkamenten strooken met stukken van drie zegels van roode was.

van Vrijdags na St. Lucia 1279 in gewone drukletter, met aanvulling der talrijke verkortingen, medegedeeld hebben.

IN NOMINE DOMINI AMEN :

Universis presentes litteras visuris.

Frater Gerardus de Nivella canonicus ecclesie Floreffiensis Premonstratensis ordinis. Magister symon de Geldonia canonicus Lovaniensis, Arbitri electi a partibus super questione seu controversia, habita super jure patronatus ecclesiarum seu capellarum de Rixtelle et de Helmont, Inter illustrem uirum dominum Johannem dei gratia Lotharingie et Brabantie ducem ex una parte, et viros religiosos Abbatem et conventum ecclesie Floreffiensis ex altera, salutem et cognoscere veritatem.

Noveritis quod cum inter virum illustrem dominum ducem ex una parte, et Abbatem et conventum, iam dictos, ex altera, super iure patronatus predictarum ecclesiarum seu capellarum de Rixtelle et de Helmont, quarum una dependet ab altera, Materia questionis seu controversie esset exorta, Ac diutius inter ipsas partes super ipso iure patronatus, in quo quolibet ipsarum partium se ius habere contendebat, foret altercatum, dicte partes materiam questionis ipsius seu controversie predictam inter se volentes Amputare, proborum use consilio, in Nos tamquam in Arbitros super dictis questione seu controversia compromiserunt sub hac forma, quod nos, in negotio huiusmodi procedentes, Auditis hincinde prepositis, testibus, instrumentis et Alijs probationibus legitimis Ac rationibus partium reseptis et examinatis, dictas questionem seu controversiam terminaremus per sententiam Arbitralem, jus patronatus predictum illi parti Adivdicantes, quam inveniremus in jure potiore et quod nobis super hoc arbitrando esset pronunciatum, ipse partes observare tenerentur, fide super hoc prestita corporali ab eisdem, et sub periculo cause, prout in compromisso super hoc confecto plenius continetur.

Onere siquidem dicti Arbitrij in nos suscepto, predictis partibus per suos procuratores coram nobis in ivre comparentibus petitiones mutuas hinc inde ediderunt super dictis questione seu controversia, videlicet procurator virorum religiosorum dictorum in hunc modum.

Dicit in jure coram vobis dimini Arbitri procurator dictorum Abbatis et conventus ecclesie Floreffiensis, ordinis premonstratensis, procuratorio Nomine dicte domus Floreffiensis contra virum illustrem Johannem dei lotharingie et brabantie ducem, quod dicti religiosi sunt in possessione

vel quasi iuris presentandi ad ecclesias seu capellas de Rixtelle et de Helmont.

Item dicit idem procurator contra dictum illustrem procuratorio nomine dictorum religiosorum, quod jus presentandi Ad dictas ecclesias seu Capellas ad ipsos pertinet. Unde petit idem procurator quatenus per Arbitralem vestram sententiam declaretis et pronuncietis, eosdem religiosos esse in possessione vel quasi Ad dictas ecclesias seu capellas presentandi, et jus presentandi Ad ipsos pertinere, et eis Adiudicetis tam possessionem quam proprietatem, et pronuncietis eos in ivre patronatus ecclesiarum seu capellarum earundem esse potiores et dicto duci super premissis silentium perpetuum imponatis.

Nec astringit se dictus procurator Ad probanda omnia supradicta, et protestatur quod sibi valeant, que vel quod probauerit de premissis ac si plura non proposuisset.

Dictus vero procurator ipsius et illustris in hunc modum. Coram vobis domini Arbitri dicit et proponit procurator illustris viri ducis Brabantie procuratorio nomine, pro ipso duce contra viros religiosos Abbatem et conventum Floreffiensis ecclesie, Premonstratensis ordinis, quod cum ius patronatus ecclesiarum de Rixtelle et de Helmont Ad ipsum ducem in solidum pertineat, dicti tunc Abbas et conventus jus patronatus predictum sibi usurpare et attrahere nituntur contra iusticiam seque opponunt, impediunt et perturbant, quo minus ipse dux ipso iure patronatus uti possit et libere presentare Ad easdem.

Quare petit procurator predictus pro ipso duce et ipsius nomine per nos domini Arbitri definitive pronunciari ius patronatus dictarum ecclesiarum ad ipsum ducem pertinere debere dictisque Abbati et conventui super premissis silentium imponj, cum ipsi ius non habeant in eodem, ipsosque ad id condemnari, ut A perturbationibus, molestationibus et impedimentis super premissis cessent omnino et desistant. Lite igitur super premissis petitionibus mutuis legitime A predictis procuratoribus partium contestata, prestito de calumnia seu de veritate dicenda iuramento, ab eisdem positionibus et responsionibus ⁽¹⁾ Ad eas factis, testibus et alijs probationibus hinc inde productis, receptis in forma iuris, Auditis et diligenter examinatis, eorumque depositionibus in scriptis redactis et rite publicatis, dataque copia partibus hinc inde dicendi in testes productos, eorum dicta et instrumenta in modum

(¹) Responsionibus.

probationis exhibita concluso in cera eadem, die demum partibus eisdem ad Audiendum sententiam nostram Arbitralem coram nobis assignata, procuratoribus predictarum partium coram nobis comparentibus et instantanter, procuratorio nomine, sententiam arbitralem A nobis ferri postulantibus, visis et cognitis negocij ipsius meritis jurisperitorum, habito consilio secundum ea que vidimus et cognovimus, Arbitrando pronunciamus sententiam et dicimus ipsos religiosos in ipso iure esse pociiores, ipsum ius patronatus per eandem nostram sententiam religiosos eisdem adiudicantes perpetuum dicto domino duci super eodem iure patronatus imponendo.

In cuius rei testimonium presentibus litteris Sigilla nostra duximus apponenda.

Actum in capella fori Geldonensis in presentia virorum religiosorum, de Camberone et Ja de Vilarj monasteriorum Abbatum, ordinis Cyster-ciensis, fratris Walteri Abbatis Floreffiensis predicti fratris Walteri prepositi eiusdem ecclesie Floreffiensis, fratris Godescalcii canonici Helencium ⁽¹⁾ dicti ordinis, Magistri Johannis de Leodio canonici Fossensis, Egidij de Tornaco audientiarj curie leodiensis et Aliorum plurimorum, dictam nostram sententiam audientium, feria VI, hora vesperrarum, post festum beate Lucie virginis. Anno domini millesimo ducentesimo. LXX. nono.

De zegels zijn van het zeer fraai geschreven perkament, metende in geschrift 31 op 35 cM., verdwenen; één uithangende strook is nog in de snede van het fransijn aanwezig.

De scheidsrechters van deze zaak waren Gerardus van Nyvel, kanonik van Floreff en meester Simon van Geldonie, kanonik van Leuven. De abten van Citeaux, Floreff, Heilisse, van Fosse, enz.

Al spoedig na de dagteekening van voorgaande oorkonde, liet Jan hertog van Brabant zijn vermeend recht op het patronaat der kerken van Rikstel en Helmond varen, en beloofde daarenboven 's Zaterdags na St. Lucia 1279 ⁽²⁾ nooit eenig beletsel tegen het aan de Norbertijnen toevertrouwde begevingrecht te zullen opperen. Dit begevingrecht bleef eerst door de oversten van Floreff en later door die van Postel uitgeoefend, zoo dikwijls de herderlijke bediening te Helmond openviel.

⁽¹⁾ Waarschijnlijk voor Helissemensis. Te Heilisse nabij Tienen in België stond toen eene abdij van de Premonstratenser-orde.

⁽²⁾ Johannes Dei gratia dux Lotharingie et Brabantie universis presentes litteras visuris salutem in domino. Noverint universi, quod nos sententie

II.

Is de moederkerk Rikstel of Helmond ?

Indien wij naar het antwoord dezer vraag luisteren, door geschiedschrijvers zoowel van jongere als oudere dagteekening uitgebracht, blijven wij nog altijd in het onzekere rondtasten, want dezen geven Rikstel, genen Helmond als moederkerk; wat dus de een ontkent, bevestigt de ander. Elders moet dan licht gezocht worden in deze duistere zaak.

Reeds op voorhand plaatsen wij met zekerheid te Rikstel de moederkerk of matrix, en te Helmond de dochter of filiaalkerk.

Bij de doorsnuffeling der charters van Postel's abdij vinden wij stukken van 1300, van 14 April 1358 en van 1586. De twee eerste oorkonden pleiten slechts zijdelings voor onze bewering; het derde zegt rechtstreeks en met de duidelijkste woorden, dat Rikstel de matrix en Helmond de filiaalkerk is.

In het eerste handschrift draagt Hugo de Refayte, abt van Floreffie, op St. Lucia-feest 1300 zijn medebroeder Reinerus voor als pastoor van Rikstel en Helmond, in opvolging van Rausinus; hier wordt op de eerste plaats Rikstel en vervolgens Helmond genoemd: *cum ecclesie seu capelle de Rikstelle et de Helmont, que pro una habentur et quarum una dependet ab altera*. In het tweede nog gedeeltelijk leesbaar handschrift, gewagend van het behoorlijk deel (*portio congrua*) der pastoors, lezen wij telkemaal Rikstel op de eerste plaats... *per fratrem Laurentium investitum ecclesiarum de Rixtelle et de Helmont*. Nog in andere oorkonden komt hetzelfde voor.

arbitrali super controversia, que inter nos ex una parte et viros religiosos, abbatem et conventum floreffiensis monasterij, premonstratensis ordinis, ex altera vertebatur super Jure patronatus ecclesiarum seu capellarum de Rixtelle et de Helmont, quarum una dependet ex altera, prolate a viris honestis fratre Gerardo de Nivella canonico floreffiensis, et magistro Symone de Geldonia, canonico lovaniensi, arbitris super dicta controversia a nobis, et dictis abbate et conventu electis, benigne acquiescimus, ac eidem paremus expresse questioni Juris, quam in ipso jure patronatus credebamus habere, expresse renunciantes, promittentes bona fide eandem sententiam, prout lata est, observare et non contrafacere vel venire per nos vel per alium in futurum presenti testimonio litterarum, sigillo nostro munitarum.

Actum et datum anno domini MCC septuagesimo nono, sabbato post festum beate Lucie virginis.

Het uithangend zegel in roode was is grootendeels versleten. De oorkonde heeft 17 op 10 cM. in geschrift.

Gaarne bekennen wij, dat deze bewijzen niet onomstootbaar zijn, daarom hebben wij ze boven slechts zijdelingsche of onrechtstreeksche genoemd; de mededeelingen van de twee volgende stukken, het een van Clemens Crabeels, bisschop van 's-Hertogenbosch, het tweede uit de eigenhandige aanteekeningen van Petrus Willemaers ⁽¹⁾, sedert 1644 pastoor te Helmond, leeren ten klaarste, dat Rikstel de moederkerk is en dit op zulke wijze, dat deze stelling den toets der kritiek veilig kan doorstaan. In de lange maar zeer belangrijke oorkonde ⁽²⁾

⁽¹⁾ Zie verder bl. 121—124 in onze *Levensschets van Beugels, pastoor-deken te Helmond*.

⁽²⁾ Clemens Crabeels Dei et Apostolice Sedis gratia episcopus Buscoducensis. Universis et singulis presbyteris, clericis, notariis et tabellionibus publicis, nobis subditis, salutem in Domino.

Pro parte dilectorum nobis in Christo nobilis et generosi domicelli Jacobi Oudart, domini temporalis villae seu pagi de Rixtel nostre diocesis, necnon scabinorum et mamburnorum seu provisorum fabrice et mense Sancti Spiritus ceterorumque incolarum ac parochianorum eiusdem ville, nobis humiliter fuit expositum, quod ecclesie parochiales dicte ville de Rixtel ac oppidi de Helmont, multis annis retropreteritis et a tempore memoria hominum excedente, ob infrequentiam fortassis et paucitatem incolarum, que in dictis oppido et villa tunc erant unite seu pro unitis habite et reputate, atque per unum religiosum presbyterum professum abbatie Floreffiensis regi et gubernari solite fuerunt, quodque postea successu temporis populus utriusque loci (benedicente Domino) ita sit multiplicatus et adauctus ut partim causante parochianorum horum frequentia, et partim propter non exiguam pretactorum oppidi et ville a se invicem distantiam debuerit rector pro tempore dictarum ecclesiarum presbyterum mercenarium et conductitium assumere, qui sibi in functionibus pastoralibus obeundis subserviret.

Unde et ex eo potissimum quod ille deseruitor mercenarius ad annum duntaxat quam minima mercede fieri poterat conductus non in pretacta villa Rixtellensi, sed in dicto oppido Helmundano fere habitare ac ibidem prefato rectori in officiis, ministeriis pastoralibus etiam subservire consuevit, factum est frequenter officium divinum in dicta villa parum laudabiliter peragi, aut prorsus omitti et animarum ipsorum parochianorum salutem negligi, presertim peste vel alio morbo contagioso grassante, obque mala mercenarius oves, quia ejus non sunt proprie, deserit et fugit. Adeo quod tali tempore interdum contigerit nonnullos adultos sine sacramentis, ac infantes recens natos absque baptismo ab hac vita (cum deploranda animarum ipsorum latura) discedere.

Insuper quod aliquando in hieme propter inundationes aquarum per spatium duarum vel trium septimanarum ex Helmont in Rixtelle transire non licet, ita ut, inundatione durante, dicti exponentes presentia et solatio pastoris distuantur, et si ejus opera et ministerio indigeant, eum illinc advocare et accersere non possint, sicut nec unquam de nocte, eo quod porte dicti oppidi ocludantur: quodque deseruitor mercenarius et conductitius cum annualis sit, plerumque anno circumducto et interdum citius, presertim pinguiore conditione oblata, sedem et conditionem mutet.

Quoniam autem, uti eadem petitio seu expositio subjungebat, dicti exponentes arbitrantur prenarrata et plura alia incommoda ex annexione pretactorum ecclesiarum provenientia, nulla alia commodiore ratione vitari aut caveri posse,

van voornoemden bisschop hebben wij ettelijke woorden, die alle aandacht verdienen, in bijzondere letter laten drukken.

quam si, eisdem exponentibus, proprius et perpetuus pastor deputetur, qui in dicta villa Rixtellensi personaliter residere, illisque continuo adesse teneatur atque ipsum vel ex ipso solo capite et fundamento sibi merito dari et concedi debere, QUOD DICTA ECCLESIA RIXTELLENSIS CAPUT ET MATER SIT, HELMUNDANA AUTEM TANTUM FILIA, quodque rector sine investitus earundem ecclesiarum ex solis decimis in Rixtelle exrescentibus (quae peropime sunt) suam dotem et competentiam habeat, unde Helmuunde vivit et sustentatur.

Supplicarunt nobis ob hoc quatenus ad occurrendum prememoratis malis et cavendum, ne jam aut in posterum illa amplius contingant predictas ecclesias a se invicem dependentes seu pro dependentibus ac unitis, ut premissum est, habitas et reputatas separando in pristinum statum restituere unamque illarum esse parochialem ecclesiam seu vicariam perpetuam declarare, seu dictam ecclesiam Rixtellensem de novo in parochialem ecclesiam seu vicariam perpetuam pro uno presbytero, qui in loco personaliter resideat, erigere et constituere, eandemque sic separatam et erectam, ex pretactis decimis in villa Rixtellensi exrescentibus, juxta modum in concilio provinciali Mechliniensi prescriptum aut alias competenter dotare aliaque in et super premissis auctoritate nostra ordinaria aut vigore sacrosancti Concilii Tridentini delegata, opportune providere vellemus et dignaremur.

Nos Clemens episcopus antedictus, attendens supplicationem fore Justam et ad obviandum malis superius narratis idoneam et opportunam et nihilominus voleantes in hoc negotio mature et legitime procedere, vobis universis et singulis, ac vestrum cuilibet supradictis in virtute sancte obedientie districtae precipientes mandamus, quatenus omnes et singulos in premissis pretendentes, aut quomodolibet pretendere valentes interesse de quibus constiterit in specie, et de quibus non constiterit in jure publice per elictum, in et ad valuas predictarum et aliarum vicinarum ecclesiarum, ubi opus fuerit, et a latore presentium fueritis requisiti, citetis peremptorie Buscoducis, coram nobis et seu officiali nostro, cui vires nostras in hac parte committimus ad certos diem et horam seu dies et horas competentes contra prefatos exponentes, ad audiendum.

Nos seu dictum officialem nostrum de et super prenatis summarie informari, summariaque informatione huiusmodi per quos seu illum recepta, et quatenus per eam seu alias premissa fore vera et veritate fulciri ac sic ut profertur se habere compertum fuerit, pretactas ecclesias premissis modis unitas seu pro unitis habitas et reputatas, per nos seu dictum officialem separari et in pristinum statum restitui et alia ordinari, pro ut in supplicatione presentata latius continetur. Alioquin ad dicendum et proponendum causas et rationes in jure fundatas, si quas habeant, quare premissa fieri non debeant, sive tunc comparverint, sive non, nos nihilominus ad pretactas separationem et in pristinum statum restitutionem aliaque in dicta supplicatione contenta procedemus, sive per dictum officialem nostrum procedi curabimus iustitia mediante. Ceterum volumus quod huiusmodi nostrum mandatum in et ad valvas pretectarum ecclesiarum oppidi et Helmont et ville Rixtellensis exequamini et executioni demandetis, veram copiam eiusdem mandati iisdem valuis affigendo et affixam dimittendo, ut sic non sit verosimile apud dictos citatos remanere incognitum, quod tam patenter omnibus fuerit publicatum, et quid in premissis feceritis, nobis fideliter rescribatis.

Datum Buscoducis anno a Nativitate Domini 1586, mensis vero augusti die undecima.

MARTINUS BARDOUL.

Dit latijnsche stuk houdt o. a. in, dat de adellijke Jacobus Oudart, heer van Rikstel, met de schepenen, kerkmeesters en andere inwoners, aan den bisschop Clemens Crabeels meldt, dat de kerken van Rikstel en Helmond sedert vele jaren, ja, sedert 's menschen onheugelijke tijden, met het oog op het gering aantal ingezetenen, vereenigd waren. Toen nu na een zeker tijdsverloop het getal inwoners zeer vermeerderd was en tevens het bevolkte terrein zich verder uitgestrekt had, moest in de geestelijke hulp te Rikstel beter voorzien worden. Meermalen gebeurde het, dat kinderen zonder doopsel stierven, dat volwassenen zonder de laatste sakramenten het huis der eeuwigheid binnentraden. Daarenboven was in den winter het verkeer tusschen die plaatsen dikwijls wekenlang belemmerd wegens hoog water, daarbij waren 's nachts de stadspoorten gesloten. Om deze en andere redenen liet de pastoor van Helmond door een voortaan te Rikstel gevestigden priester deze inwoners bedienen. Dit werd des te gereeder toegestaan omdat naar het bisschoppelijk schrijven Rikstel de moederkerk van Helmond is. De scheiding dezer kerken geschiedde eerst later. Het tweede handschrift, dat met uitdrukkelijke woorden Rikstel de moederkerk noemt, vinden wij in het *Registrum pastoratus Helmundani*, welk register door den pastoor Petrus Willemaers in het tweede jaar zijner herderlijke bediening, te weten in 1645, aangelegd is. Deze pastoor, geboren te Leuven en kanonik van Floreffe, heeft eigenhandig op bl. 3 aangeteekend: *Ecclesia beate Margarete virginis et martyris in Rikstel est matrix-ecclesia ecclesie beati Lamberti in Helmont, que due parochiales ecclesie canonice sunt unite, et ab uno eodemque rectore ecclesie Helmondane reguntur.*

De bewijzen zal men wel voldoende beschouwen, om voortaan elken twijfel aangaande dit vroeger verschil weg te nemen en om in Rikstel met zekerheid de moederkerk te vinden, ofschoon de dochter Helmond sedert lang de moeder ver over het hoofd is gegroeid.

III.

Uit het Kerkregister.

Daar wij boven het *Registrum pastoratus Helmundani* aanhaalden, en in dit latijnsche folio-register, door den pastoor P. Willemaers in 1645 begonnen uit toen nog veel aanwezige oorkonden van oudere dagen, tal van bijzonderheden over de kerk van Helmond en Rikstel enz. aangeteekend zijn, zullen wij onze lezers een en ander mededeelen.

KERK. De St. Lambertusparochie was niet alleen eene filiaalkerk van Rikstel, maar ook eene quarta capella (gelijk Willemaers zegt: ut videre est in omnibus antiquis litteris) naar den inhoud van alle oude oorkonden. De parochiekerk en pastorij stonden vroeger in De Hage (in Dumo); doch de kerk werd tot eene kapel gehouden toen men ten jare 1455 een nieuwe kerk in de stad bouwde ⁽¹⁾ die 2 September van dat jaar ingezegend werd. Het koor dezer kapel werd aan het vrouwenklooster (monasterio Regularissarum) op De Hage afgestaan; tijdens Willemaers was dit klooster reeds vergaan. Op de bede van Helmond's heer, Jan van Cortenbach, stond de prinsbisschop van Luik, Lodewijk van Bourbon, 14 September 1462 toe, dat de kerk op De Hage afgestaan worde aan de Augustinessen, die ten getalle van 25 dit klooster bewoonden en uit het klooster van De Weiden (de Pascuis) nabij Venloo gesproten waren. Deze reguliere kanonikessen van den H. Augustinus ontvingen de kapel op die voorwaarden, dat zij slechts den toereikenden grond voor zes of zeven hoornbeesten mocht bezitten, dat zij den pastoor jaarlijks een Beierschen gulden als huldebewijs zouden betalen, en eindelijk, dat zij den tuin met geen bouw- of weiland kunnen vergrooten zonder de toestemming van den pastoor, die er anders het tiendrecht bezat. De parochiekerk, die vroeger den tweeden Zondag van Augustus het wijdingsfeest vierde, ⁽²⁾ werd in 1579 door graaf van Holbach in brand gestoken; weer opgebouwd, werd zij met de pastorijin 1648 door de Protestanten genaast.

STEMRECHT. De pastoors van Helmond hebben stemrecht in de keuze van twee kerkmeesters en rectors van de H. Geesttafel de

⁽¹⁾ De sacristij werd in 1471 gebouwd.

⁽²⁾ De kerk van Rikstel den eersten Zondag na het Allerheiligenfeest. Willemaers.

tweede stem heeft de tijdelijke heer en de derde de in dienst zijnde magistraat. Er zijn twee kerkmeesters en drie rectoren, die hunnen eed van getrouwheid in handen des pretors van Helmond afleggen. Het jaarlijksch verslag moet gedaan worden ⁽¹⁾ in tegenwoordigheid van den pastoor, en den magistraat.

De pastoors van Helmond en van Deurne hebben het begeevingsrecht eener beurs van jaarlijks 30 gulden ten voordeele eens students van Helmond of van den omtrek, die zich op de latijnsche studiën (in trivialibus studente) toelegt. De pastoor van Helmond, zijn oudste kerkmeester en de naaste bloedverwant des stichters Jan Pego hebben het begeevingsrecht eener tweede beurs ook van 30 gulden ten bate eens jongelings, die aan de Hoogeschool te Leuven de wijsbegeerte bestudeerde.

KERKGEBRUIKEN ⁽²⁾. Wegens de veelvuldige giften, deels van land deels van geld, betaamt het, dat de pastoor den volgenden last drage:

Elken dag mis lezen op het hoogaltaar, en zingen op Zon- en feestdagen in persoon of door een anderen priester.

Den dienst (officium divinum) zingen met Assche-Woensdag, Goeden Vrijdag, Zaterdag vóór Paschen, met de Kruisdagen, St. Marcus en in de vigilie vóór Pinksteren.

Alle Zon- en voornamen feestdagen preken.

De Metten in de kerk zingen den nacht vóór Kerstmis met de eerste mis tijdens het hanengekraai, de tweede in den dageraad en de derde op het gewone uur; onder het *Te Deum* moeten alle klokken luiden.

De donkere Metten gedurende de drie laatste dagen vóór Paschen.

Nog de Metten zingen op Paaschdag, Pinksteren, Sakramentsdag, III. Joannes den Dooper, Lambertus, Catharina maagd en Nicolaus bisschop; de Mariafeesten, te weten Lichtmis, Bezoeking, Hemelopneming, Ontvangenis en Geboorte. Op de dagen, dat de Metten gezongen worden, assisteeren de diaken en subdiaken in de mis.

Eindelijk op alle Zon- en feestdagen de Vespers zingen met uitstelling van het H. Sakrament.

⁽¹⁾ De pastoor van Rikstel kiest alleen zijn kerkmeesters en rectoren.

⁽²⁾ Te Rikstel mis lezen alle Zon- en Feestdagen, alsook elken Woensdag en Vrijdag, met Assche-Woensdag, de week vóór Paschen, Kruisdagen, H. Marcus, H. Margaretha patrones, enz. De Metten zingen met Kerstnacht en in de Goede Week. Preken gelijk te Helmond. In den Vastentijd komt er een pater eener bedelende Orde des Woensdags en Vrijdags preken, en Zondags in den namiddag.

Het *Cathedraticum* ⁽¹⁾ bedroeg jaarlijks voor Helmond 19½ stuiver; het *obsonium* 11 stuivers en ½ blank. Het cathedraticum werd door de priesters als eene belasting aan den bisschop betaald; het obsonium gaf aan den bisschop het recht op de gastvrijheid tijdens de kerkvisitatie en op die reiskosten.

STATIËN meestal STATIONES. Op de statiedagen kwam er veel volk; sommigen processiegewijs. Op die dagen kwamen de Minderbroeders van Weert preken, te weten Zondag van den Advent, met Driekoningenfeest, den tweeden Zondag in den Vasten, met Witten-Donderdag, Goeden-Vrijdag, Kruisdagen en Kerkwijdingsfeest. De Preekheeren van 's-Bosch beklommen op de statiedagen het preekgestoelte met Allerzielen, Septuagesima-zondag en Zondags vóór de Kruisdagen.

PROCESSIONES. Dinsdag na Pinksteren was er eene processie met het II. Sakrament.

Van Paschen tot Drievuldigheidszondag trok men langs het kerkhof, diezelfde weg werd gevolgd met St. Lambertus, Allerheiligen, Kerstmis en met alle Lieve Vrouwdagen.

Met den feestdag der H. Maria Magdalena ging men naar het gasthuis (ad domum hospitem), waar tevens geprekeet werd.

Met de Kruisdagen (de drie dagen vóór de Hemelvaart van Christus) trok men den 1sten dag naar *De Hage*, den 2den naar *Binderen* en den 3den naar *Het Hoogeind* (ad altum Finem) waar geprekeet werd.

Op den feestdag van den H. Joannes den Dooper ging men met het II. Sakrament langs de straat *Meistraetcken* en terug langs de poort van *Het Hoogeind*.

Met den feestdag der H. H. Apostelen Petrus en Paulus geschiedde de processie zonder het II. Sakrament naar het kappeltje van den H. Petrus (ad ediculum) in de Bindersche straat.

De voornaamste processie geschiedde naar het kasteel (castrum Helmundanum), vóór wiens poort een altaar opgeslagen was, waar men het II. Sakrament plaatste en eenigen tijd bad, doch daar sommige

(1) Voor eene ecclesia integra was het 3 gl. 8 st. en 8 denarien; voor eene ecclesia media 35 st. en 1 blank; voor eene quarta capella 19½ st. Het obsonium beliep voor eene ecclesia integra 35 st. en 1 blank; voor eene ecclesia media 19½ st. en voor eene quarta capella 11 st. en ½ blank. Het obsonium werd betaald het eerste jaar na het schrikkeljaar, en het volgende jaar vóór zonsondergang van H. Blasius (2 Febr.) het cathedraticum.

lieden de nabijzijnde herbergen binnentraden, werd de orde op den terugtocht niet altijd evengoed onderhouden.

INKOMSTEN VOOR DEN PASTOOR. Opbrengst eener weide van 1 bunder bij den *houten molen*.

Opbrengst eener weide van 3 bunder bij den weg van 't kasteel.

Met St. Remigius 3 vat garst.

Voor de Laudén met Sakramentsdag 18 stuiver; gesticht door de weduwe van Hub. Timmermans.

Uit Rikstel 2 proevebrooden, elk van 13 pond; uit goederen van juffer Slauwen, later uit die van Jonker Gerard van Eyck. Jonker Eustachius van Gerwen heeft ze ook betaald.

Voor het Zondagsgebed van elken persoon 1 vat rog; deze namen moesten onmiddellijk na de preek afgelezen worden, om aan de gebeden der geloovigen deelachtig te worden.

Voor het werpen van wijwater na elk lof en het bidden van een *De profundis* 20 stuiver. Dit was 15 December 1577 gefondeerd door Franciscus van Rutten, pater des kloosters Sion te Lier.

De beemd op *Hoogeind* achter het kasteel verpachtte de pastoor in 1634 voor 48 gulden.

Een beemd bij den handmolen werd 30 April 1647 door den pastoor verpacht aan jonker Everard van Eyck voor 15 gulden en van weerszijde tot „lycop” een pot wijn. De Staten hebben ook dezen beemd als pastoreel goed aangeslagen en in 1649 verhuurd.

De groote en kleine tienden tusschen de Rikstelsche en de „Scari-aansche” brug, zoowel te Helmond als te Rikstel, en alles tusschen de derde of de houten brug. De pastoor had nog een stuk tiende op den weg naar Mierlo, maar het grootste deel der tiend trok de abdij van Floreffe.

TIENDEN (¹). In 1620 werd door den pastoor de tiend in De Hage,

(¹) TIENDEN TE RIKSTEL EN OVERBRUGGEN werden 22 Januari 1620 verpacht aan Jonker Karel van Eyck en Ant. Willems Cocx voor de jaarlijksche som van

7 mud rog,

3 » garst,

1 » boekweit,

125 pond boter,

2 ganzen,

1 vetten hamel,

1 zak goede appelen en

40 gulden, de gulden aan 20 stuiver.

In 1641 voor 22 patakons en voor de lasten door den pachter te dragen.

Veetsche akkers, enz., uitgenomen die van het park, aan Helmond's heer toebehoorende, verpacht voor

7 mud garst en

2 potten wijn als „lijcop" ⁽¹⁾.

Pastoor P. Willemaers verpachte 5 Februari 1646 de tienden voor

120 patakons = 300 gulden.

20 vat garst,

4 vat bockweit.

In 1653 was de tiend verpacht door Peterson, rentmeester van de Staten, voor 595 gulden en 30 slagen. In 1662 bedroeg de opbrengst 1035 gl. In 1725 kwamen de tienden aan Postel op voorwaarde, dat de abdij jaarlijks 540 gl. ⁽²⁾ tot onderhoud van Helmond's dominee zou bijdragen. In 1783 gaven o. a. ⁽³⁾ de tienden 4072 gl., en 3612 gl. in 1794, doch zij werden in 1795 „met veel afslag om de plundering en requisitie" slecht betaald. Tot 1802 vinden wij de tiendrekening geboekt. De tiendverponding ⁽⁴⁾ ten laste van den pachter, beliep jaarlijksch tot 1770 ruim 358, later 280 en sedert 1771 slechts 95 gulden ⁽⁵⁾ en moest 31 December aan den provisor van Postel of zijnen zaakgelastigde betaald worden, die dan dat geld naar 's-Hertogenbosch zond. Tot 1795 is de voldoening aangeteekend, en in 1796 eischte men een dubbele verponding.

Aan H. Cocx deservitor moest de voldoening bezorgd worden. In 1645 was de opbrengst 115 gulden, en 177 in 1647. De provisor van Florffe verpachtte 22 April 1649 aan And. Hen. Prinsen en A. Jansen voor

160 gulden, naar Helmondschen koers,

het mudgeld = 14 gulden,

en 1 patakon = $2\frac{1}{2}$ gulden.

De rentmeester Peterson verpachtte in 1652 voor 295 gl. en 64 slagen, en de Staten het volgende jaar voor 220 gl. en 40 slagen.

⁽¹⁾ Ook liefkoop, thans meestal wijnkoop d. i. drank bij koopen en verkoopen gebruikt.

⁽²⁾ Aan het tiendbezit waren nog veel andere verplichtingen verbonden.

⁽³⁾ Andere rekeningen hebben 553, doch dit zijn Brabantsche guldens. Voor het huis van den dominee betaalde de abdij nog 80 gulden, dus te zamen 633 Brabantsch, met Kerstnis aan het Geestelijk kantoor van Peelland te 's-Bosch. Die betaling is tot 1797 aangestipt. Volgens overeenkomst van 30 Maart 1730 moest uit de tiend jaarlijks 160 gl. uitgekeerd worden tot onderhoud der parochiekerk.

⁽⁴⁾ De verponding van Rikstels tiend bedroeg 104 gulden.

⁽⁵⁾ Die merkelyke verandering was omdat de schulden der stad voor een groot deel waren afgelest; in 1795 bedroeg de verponding slechts 80 gulden.

IV.

Kerkelijke beneficiën te Helmond.

Ten allen tijde en onder elken vorm, kenmerkte zich het hart van den vromen Christen door offerwilligheid.

Dit gebeurde vooral, wanneer de mensch met weldaden naar ziel en lichaam begunstigd werd, hoe gaarne betaalde hij dan den tol van wedervergelding! hoe gaarne bracht hij wederzijdsche weldaden ten offer!

Had men door de voorspraak van dezen of genen Heilige eene gunst erlangd, was men van een ongeneesbare ziekte hersteld of van een dreigend gevaar bevrijd; uit dankbaarheid werd men bewogen voor die weldaad eenig goed werk te verrichten.

Dezen nu brachten op het altaar, waar hun beweldadigende Heilige vooral vereerd werd, naar vermogen een penning ten offer; genen stonden een stuk land of het vruchtgebruik af voor korteren of langeren tijd, ten einde, alle dagen of eenige keeren in de week, de mis aan dat altaar te laten lezen. Anderen getroostten zich offers en geschenken om eens het uur des vertreks naar de eeuwigheid met zuiveren gemoede te hooren slaan.

Deze en andere omstandigheden hebben voorzeker niet weinig bijgedragen aan de stichting der volgende beneficiën, in de St. Lambertusparochie te Helmond.

a. Getal beneficiën.

Naar de oorkonden der abdij van Postel-Molle en andere aantekeningen telt men in de St. Lambertusparochie te Helmond dertien beneficiën.

Deze beneficiën waren in de parochiale kerk gevestigd

- I. Op het altaar van den H. Geest,
- II. " " " " Verlosser, ook genoemd het altaar van den Zoeten Naam,
- III. Op het altaar van het H. Sakrament,
- IV. " " " " " " Kruis,
- V. " " " " Onze Lieve Vrouw,
- VI. " " " " " " " -Opdracht,
- VII. " " " " de Zeven Weeën van Maria,
- VIII. " " " " " H. Moeder Anna,

- IX. Op het altaar van den H. Joannes den Dooper,
 - X. „ de altaren der HH. Apostelen Petrus en Paulus,
 - XI. „ het altaar van de H. Katharina,
 - XII. „ „ „ „ den H. Leonardus,
 - XIII. „ „ „ „ „ „ Nicolaus.
- Hierbij komen nog
- XIV. het Officie aan het altaar van den H. Antonius en
 - XV. „ gremium.

In de kerk van het aangrenzend Rikstel, waarmede die van Helmond vroeger vereenigd was ⁽¹⁾, bestond nog eene beneficie op

- XVI. het altaar der H. Drievuldigheid.

Men merke op, dat eenige goederen en inkomsten aan het altaar van den H. Antonius in de parochiekerk verbonden waren, doch dit was, volgens den pastoor Wilmaers eerder eene bediening dan een kerkelijke beneficie, door bevoegde macht gevestigd. De zorg hiervoor behoorde den kerkmeesters.

b. Stichting der beneficiën.

De meeste stichtingsbrieven dezer beneficiën zijn door tijdsrampen zoek geraakt, verbrand, vervreemd of op andere wijzen verdwenen. De talrijke oorlogen en strooptochten, die de stad Helmond met haar vesten vernielden; de verschillende invallen en plunderingen, waaraan de abdij van Postel blootstond, hebben voorzeker niet weinig medegewerkt aan de verdwijning dier oorkonden. Wat ging er niet om in Helmond's pastorij, als booswichten er hun goddelooze handen aan de geestelijke herders sloegen, hen op de vlucht dreven of ten kerker ⁽²⁾ doemden! De pastorij werd doorzocht, handschriften doorsnuffeld en wat hun dienstig scheen ingepalmd of anders moedwillig vernield.

Met zekerheid echter kan men bepalen, dat voornoemde beneficiën allen vóór of in de eerste helft der zestiende eeuw gesticht waren. Eenigen bestonden reeds in de oude parochiekerk buiten de vroegere stadsvesten, te weten in het gehucht de Hage. De bisschop van Luik (waaronder Helmond toen behoorde) Joannes van Heinsberg staat, bij

⁽¹⁾ Naar een breedvoerig handschrift van 1586 wordt Rikstel de moederkerk van Helmond genoemd: *ecclesia Rixtellensis caput et mater sit, Helmundana tantum filia*.

⁽²⁾ Zooals o. a. de pastoors Willemaers, Kennis, Janssen; zie *Levensschets van H. J. Beugels*.

openbrieven van den 8 April 1454, het verzoek der burgerij toe, om de kapel in de stad tot eene parochiekerk te verbouwen. Het werk werd zoo spoedig voortgezet, dat de kerk reeds in 1456 kon gewijd worden door Theodericus, suffragaan van zooeven genoemd bisdom.

In dezen brief leest men o. a.: Weshalve ⁽¹⁾ wij, na een grondig onderzoek van onzentwege over het voorgaande, genegen zijn deze vragen in te willigen en aan den genoemden alle pastoreele rechten toe te kennen, die hij in de oude kerk naar recht en gewoonte bezit, ook het benoemingsrecht der rectoren tot meergemelde altaren, welke in de nieuwe parochiekerk zullen worden overgebracht.... Alsmede, dat zij de zeven gewijde altaren, in de genoemde oude parochiekerk opgericht, naar de nieuwe kerk kunnen overbrengen, en deze nieuwe kerk met haar begraafplaats en haar acht altaren, al mochten de zegels ook geschonden worden, door onzen suffragaan laten wijden.

Daar nu het hoogaltaar met het koor der oude kerk in *de Hage* werd bewaard, om tot kapel van het op te richten klooster te verstrekken, moesten zoowel in de oude als in de nieuwe kerk acht altaren aanwezig zijn, en zeven der bovengenoemde beneficiën bestaan, die van de XIIIe of zeker van 't begin der XVe eeuw dagteekenen.

Onder deze zeven komen op de eerste plaats de beneficiën, verbonden aan de altaren

van den H. Geest

en van den H. Leonardus.

De rectoren van beider beneficiën traden als getuigen op, bij een notarieel verhoor van 5 Maart 1352, dat in Helmond's oude parochiekerk plaats greep, nopens eene moeielijkheid, die uit het testament des stichters van het Nicolausaltaar gerezen was.

Op de derde plaats komt het beneficie gevestigd op

het altaar van den H. Nicolaus.

Het werd bij notarieele akte, 24 Mei 1348, ingesteld door Rutger van Hout (Rutgerus de Ligno) en Thilla zijne echtgenoot. Beiden

⁽¹⁾ Nos igitur.... huiusmodi supplicationibus inclinati, post diligentem informationem pro parte nostra super premissis receptam.... investito predicto omnia iura parochialia, que in antiqua ecclesia, tam de iure quam ex consuetudine habere dignoscitur, etiam presentandi rectores ad altaria predicta, in huiusmodi noua ecclesia parochiali transferenda, reservamus.... Item et septem altaria consecrata in dicta veteri ecclesia parochiali constituta ad nouam ecclesiam transferri, sic quod eandem ecclesiam cum suis coemiterio et octo altaribus, etiamsi in sigillis lesio contingat, per suffraganum nostrum consecrari facere possint.

waren poorters van Helmond, die tot opbouw eens nieuwen altaars, ter eere van den H. Nicolaus, ettelijke vaste goederen aanwezen. Hunne nazaten zouden die goederen, bij recht van bewerking, wellicht als beklemden meiers, voor de helft der opbrengst bebouwen. Mocht onder hen een priester gevonden worden, deze zou de voorkeur hebben bij de voordracht tot het beneficie. Die voordracht stonden zij den pastoor van Helmond's parochiekerk af; doch zij behielden voor zich de eerste aanstelling. De pastoor moest op eigen gezag, telken dage dat er de mis verzuimd werd, den rector twaalf denariën korten en die den armen uitreiken.

Deze stichting werd in al hare voorwaarden goedgekeurd bij open brieven van Theodericus II van Warnant, abt van Floreffe, van Joannes van Scheepstal, deken van het toenmalige dekenaat Woensel en van den pastoor van Helmond in hunne betrekkelijke ambtsbediening. Daar deze Theodericus van 1342 tot 1361 als abt het Norbertijnenklooster te Floreffe bestuurd heeft, kent men bij benadering het tijdstip van die goedkeuring.

De open brieven voor deze goedkeuring luiden:

En Wij Theodericus ⁽¹⁾, bij Gods gedoogen abt van Floreffe en krachtens onze herderlijke ambtsbetrekking, rechterlijke patroon der genoemde kerken van Helmond en Rikstel; en Joannes van Scheepstal deken van Woensel en krachtens ons dekenaatschap rechtelijke bevestiger en toelater tot de gemelde kerken en de altaren, die daarin zijn opgericht; alsmede Fr. Laurentius van Orp, pastoor der genoemde kerken onzer herderlijke bediening, patroon en voordrager van de altaren, in gemelde kerk opgericht; geven onze stellige in- en toestemming tot de begiftinging of stichting van het genoemde altaar in alle bovenvermelde wijzen en vormen. Wij bevestigen, keuren goed en bekrachtigen, door deze brieven, die stichting met alle daarbij

⁽¹⁾ Et Nos Theodericus, Dei patientia abbas Floreftiensis, verus patronus dictarum capellarum de Helmont et de Rixtel, auctoritate nostri officii pastoralis; et Joannes de Scheepstal, decanus Woccellensis, dictarum capellarum et altarium, sitorum in eisdem, verus institutor et admissor, nostri decanatus pretextu; necnon Fr. Laurentius de Orp, investitus dictarum capellarum, patronus seu presentator altarium sitorum in dictis capellis, nomine nostre predictae investiture; dotationi et fundationi dicti altaris nostrum consensum et assensum in omnibus modis et formis, superius expressis, firmiter adhibemus et eam, cum conditionibus appositis, confirmamus, approbamus et ratificamus per presentes, sigilla nostra litteris presentibus apponendo in testimonium omnium premissorum....

gestelde voorwaarden, door onze zegels ter oorkonde van al het voorgaande aan deze onze brieven vast te hechten.

De officiaal van Luik gaf aan de stichting haar volkomen kerkelijke goedkeuring, bij open brieven van dezen inhoud:

De officiaal ⁽¹⁾ van Luik aan allen, die deze brieven zullen zien, ware zaligheid in Christus.

Aan de stichting, opbouwning en begiftiging van het altaar, waarover in de aangehechte stukken, en aan alles waarover verder in die aangehechte brieven wordt gesproken, verleenen wij onze in- en toestemming, keuren goed, houden van waarde en bevestigen dat alles, naar de macht onzer bediening, in zooverre dat rechtelijk en rechtvaardig geschied is.

Ter oorkonde daarvan hebben wij gemeend het zegel des adellijken Stoels van Luik aan deze onze brieven te moeten vasthechten.

Gegeven ten jare na 's Heeren Geboorte 1350, Zondag-reminiscere, d. i. den vijfden Zondag vóór Paschen.

In deze stukken leest men, dat het beneficie gevestigd is op het St. Nicolausaltaar, doch in drie open brieven des officiaals van Luik, alsmede in 't reeds vermelde en door den notaris Jan van Vreckensteen in akte gebracht getuigenverhoor over de moeilijkheid wien der erfgenamen het recht van beklemming toekwam, wordt dit beneficie steeds genoemd het beneficie der H.H. Belijders Nicolaus en Hubertus. Wel heeft pastoor Willemaers aangeteekend: het altaar van den Verlosser of van den H. Hubertus, wel vindt men in een eigenhandige opgave des rentmeesters van Heurn in 1691, en in een onderzoek naar beneficiën, ten jare 1726 aan den prelaat van Postel overgezonden, het beneficie van den H. Hubertus afzonderlijk vermeld met een inkomen van vier gulden tien stuiver, door Anna van Persijn genoten, de pastoor Donckers meent nochtans het als een afzonderlijk beneficie te moeten

(1) *Universis, presentes litteras inspecturis Officialis Curie Leodiensis, salutem in Domino sinceram.*

Fundationi, edificationi et dotationi altaris, de quo in litteris presentibus annexis fit mentio, et omnibus, quorum in litteris presentibus annexis fit mentio, nostrum adhibemus consensum pariter et assensum; ea, auctoritate nostra ordinaria, si et in quantum ea iuste et rite facta sunt, laudamus, ratificamus et approbamus, ac etiam dicta nostra auctoritate confirmamus.

In quorum testimonium sigillum nobilis Sedis Leodiensis presentibus duximus apponendum.

Datum anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo. Dominica qua cantatur Reminiscere.

opteekenen, dewijl, bij de weinige bescheiden gewis de oudste oorkonden tot de veiligste bakens verstrekken; te meer daar in een juiste opgaaf der altaren in de nieuwe kerk geene melding gemaakt wordt eens altaars van den H. Hubertus. Liever zou de zooeven genoemde pastoor hieruit afleiden, dat gemeld beneficie van den H. Nicolaus kort na zijne stichting in 1350 of in 1351 door een tweede begiftiging ter eere van den H. Hubertus is versterkt geworden, gelijk later het altaar van O. L. Vrouw door den aartspriester Diepenbeek.

Behalve de drie gemelden beneficiën, is nog de vroege stichting van het beneficie gevestigd op het altaar van O. L. Vrouw en dat van den H. Joannes den Dooper volkomen zeker. Beiden worden aangehaald in een oud register der goederen en verpondingen van den H. Geest en het gasthuis te Helmond.

Het zesde beneficie, wiens vroege oprichting bijna even zeker is, was aan het St. Catharina-altaar verbonden. Want toch, bij het ontstaan van eenige moeilijkheden tusschen den rentmeester der beneficiën ⁽¹⁾ en tusschen de gildebroeders van St. Catharina, verkregen dezen volgens Postels archief den 15 December 1617 eene „maintenue” van de aartshertogen Albert Isabel: Alsoe tot behoef van voorschreven broederschap ende ten dienste van den autaar van St. Catalyne sijn gemaect ende gegeven in voirgaende tyden verscheyde renten ende corenpacht ten eynde die 't ontfangen, syn sij supplianten ende hunne voirsaten geweest in den deughdelycken possessie, soe langhe dat ter contrariën egeen memorie en is.

Eenige giftbrieven teekenen van de jaren 1442 en 1444, deze heeft de pastoor Donckers echter niet kunnen raadplegen ⁽²⁾.

Onder de beneficiën, in de nieuwe parochiekerk opgericht, vindt

⁽¹⁾ Elke rector beheerde vroeger de inkomsten van zijn beneficie. De bisschop van 's-Hertogenbosch, Gijsbertus Masius, bepaalde bij artikel VII van zijn voorschrift in 1597, dat voortaan één met dat beheer zou belast worden, en dat die persoon jaarlijks rekening zou doen voor den pastoor en zijn ambtgenooten; tevens moest hij waken, dat de inkomsten deugdelijk besteed werden. Luidens eene aantekening van den pastoor Willemiers werd het gilde geenszins door een godsdienstigen ijver gedreven. De rentmeester moest derhalve de inkomsten innen, om de verplichtingen te laten vervullen, waartegen de gildebroeders zich in rechten verzetten.

⁽²⁾ De geleerde priester schrijft in een zijner aantekeningen: Dewijl de gemeente Helmont, onbegrijpelijk genoeg, hare oudste protocollen van 1396 tot 1695 naar de arrondissements-regtbank van Eindhoven heeft overgebracht, is het mij tot nu toe niet mogelijk geweest, uit den inhoud dier akten, de stichting juist te bepalen. (Regu van den griffier Cools 13 Februari 1828.)

men eerst dat van het altaar der H. Moeder Anna, ofschoon deszelfs grondslag in de oude kerk gelegd was. Tot staving van dit gezegde diene eene aantekening des eerwaarden Willemaers, volgens welke op grond van den pastoor, schepenbrieven der jaren 1454 en 1477, aan den volgenden beneficiant een jaarlijksche korenpacht moest uitkeeren.

Stichtingen in de nieuwe parochiekerk van de XVe eeuw.

Kort na de inwijding der nieuwe parochiekerk, stichtte de priester Joannes Gobin, Helmonder,

een draagbaar altaar ter eene van Moeder Anna.

Liefdadige giften stroomden toe, zij getuigden alzoo van den bijval dezer vrome oprichting. Daar nu die giften zonder een bepaalde instelling eerder zouden te loor gaan, trachtte J. Gobin hierin te voorzien; hij wendde zich deswege naar den bisschop om op dit altaar een vast kerkelijk beneficie op te richten, met den last om wekelijks aan dit altaar, volgens den wil van den erflater, drie missen te lezen. De priester J. Gobin mocht voor de eerste maal den rector benoemen; vervolgens werd dit begevingsrecht den pastoor van Helmond opgedragen. Bij open brieven van 10 Maart 1491 bewilligde Joannes van Hoorn, bisschop van Luik, dit verzoek en bepaalde eene boete van een oude groot voor elke nalating der voorgeschreven mis.

Tweede stichting in voornoemde nieuwe parochiekerk.

Het tweede beneficie, van wiens oprichting in de nieuwe parochiekerk blijkt, werd gesticht ter eere van het H. Kruis.

De reeds gemelde Joannes Gobin, begiftiger des altaren van de H. Anna, liet 12 Juni 1501 door Egidius de Mercia, bisschop van Beritene en vikaris van Henricus de Bergis, bisschop van Kamerijk, een kruisbeeld wijden, en verkreeg een aflaat van veertig dagen voor alle geloovigen, die eenige geschenken zooals licht, missaal, kelk, enz. aan het gewijde kruis bezorgden, of in Helmond's kerk vóór het kruisbeeld driemaal het Onze-vader en het Wees-gegroet zouden bidden. Het geloovige hart werd hierheen getrokken, de schenkingen bleven niet ten achteren, want ettelijke jaren later werd er een altaar opgericht, en de priester Joannes Gobel vermaakte daaraan bij testament zijn goederen, met den last eener dagelijksche mis. De pastoor had met den naasten bloedverwant de vergeving; een der naaste en geschikste

verwanten genoot de voorkeur. De neef des erflaters, Joannes Gobel, ook priester, wendde zich toen tot den bisschop van Luik, Erardus van der Marck ⁽¹⁾, ter bevestiging dezer erflating, doch met de bede, dat de kerkvoogd de dagelijksche mis tot vier missen in de week zou vermenigvuldigen. En dewijl hij vooral te dien tijde, zooals de prelaat zegt, vurig naar de vermeerdering van Gods kerk en des Heeren dienst haakte ⁽²⁾, nam hij het verzoek met de bijgevoegde bede gunstig op, en bekrachtigde deze in alle deelen bij open brieven van 1 September 1509, volgens eene notarieele kopij, naar het oorspronkelijke stuk genomen. In zoover deze stichting den pastoor van Helmond aanging, verwierf zij ook de goedkeuring van den pastoor Adrianus Thielens op St. Martensdag 1537 ⁽³⁾.

Stichting der overige beneficiën in die nieuwe parochiekerk.

Er is niets stelligs te vermelden van de stichting der overige beneficiën, dan dat zij allen in de loop der XVIIe eeuw bestonden. Want toen de bisschop Gijsbertus Masius, 20 September 1597, de parochiekerk van Helmond, door Hohenlohe's legerbende in Juli 1586, onteerd en uitgebrand, verzoende, wijdde hij denzelfden dag tevens veertien altaren ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Hij was bisschop van 1506 tot 17 Februari 1538.

⁽²⁾ Qui ecclesie Dei Dominique cultus augmentum, nostris presertim temporibus ex intimis nostri cordis visceribus exoptamus.....

⁽³⁾ Deze A. Thielens, te Gestel (welk?) geboren, werd in 1517 religiëus te Floresse en was in 1520 pastoor te Helmond; hoelang hij er de herderlijke bediening uitoefende en in welk jaar hij ten grave daalde, vinden wij in de handschriften onzer abdij niet aangeteekend.

⁽⁴⁾ Onder de kerkmeubelen, die uit de parochie van Helmond 14 en 15 Juni 1652 door de Gereformeerden publiek verkocht werden, staan vermeld, elf schilderijen, waaronder vier met twee deuren.

Een schilderij, het Avondmaal verbeeldende.

Een ijzeren kast voor het H. Sakrament.

Een ijzeren kistje met het ijzerwerk er voor.

Een groote schilderij van St. Jansaltaar.

De » » » » » Jozefsaltaar met het houtwerk.

» » » » » Antoniusaltaar met het bovenete.

Twee deuren met groote schilderijen.

De lijst van het Nicolausaltaar en

de schilderij van den H. Sebastianus. Het hoogaltaar was reeds in 1651 verkocht en geleverd aan de kerk te Goch. (Stedelijk archief van Helmond.)

c. Het begevingrecht.

De pastoor van Helmond, als dusdanig, was rechtens de begever of voordrager tot al de voornoemde beneficiën. Wat de beneficiën betreft, die gevestigd waren

op het altaar der HH. Nicolaus en Hubertus,

" " " " H. Moeder Anna en

" " " " H. Kruises,

blijkt dit middagklaar uit de zooeven aangeroeerde instellingsbrieven. Wat nu de overige beneficiën aangaat, wordt dit voordragings- of begevingrecht duidelijk bevestigd door de volgende drie feiten.

- 1°. Door de feitelijke uitoefening, die door niemand belemmerd of weersproken werd.
- 2°. Door de enkele voordracht van anderen, die meenden dat recht te bezitten, maar niet slaagden.
- 3°. Door alle oorspronkelijke stukken van den verkoop der tienden van Floreffe aan Postel.

Zoo houdt de eerste overeenkomst, 5 Mei 1682 gesloten tusschen Floreffe ⁽¹⁾ en Postel, het volgende in: Daar ⁽²⁾ de abdij van Floreffe, door oorlogsrampen en ongelukkige tijden, met zoo zware schulden belast is, en de jaarlijksche renten, thans zoo karig geïnd, niet toereikend zijn om de veel porrende schuldeischers te bevredigen; en

(¹) Indien het iemand verwondering baart, dat Postel met het ver afgelegen Floreffe (nabij Namen) overeenkomst treft, zal men zich herinneren, dat de abdij van Floreffe het moederhuis van Postel's klooster is. Postel werd wel in de XVIIIe eeuw een zelfstandige abdij, maar bleef toch in vele zaken afhankelijk van zijn stamhuis. De dochter overleeft sedert lang de moeder, want Floreffe wordt door Norbertijnen niet meer bewoond; de uitgestrekte bouwen dienen sedert 1819 tot seminari van het bisdom Namen. Postel, langs de grenzen van Noord-Brabant, is sedert 1847 weer met Norbertijnen bevolkt, en de gebouwen, door den moker der omwentelaars verwoest, zijn in 1873 weer opgetrokken.

(²) Cum abbatia Floreffensis, bellorum iniuria et temporum calamitate, tam enormibus debiti censibus.... inveniatur gravata, et annui redditus, qui in presenti parce percipiuntur, sufficere nequeant, unde creditorum urgentium multitudini satisfiat; aliunde autem ville et edificia ruralia passim inveniantur diruta vel derelicta.... conuenerunt: In primis dictus dominus abbas Floreffensis, nomine quo supra, omni meliori modo quo potuit, transtulit prout per presentes transfert in reverendum dominum abbatem Postulanum, Franciscum Gaillard, acceptantem nomine quo supra.... ius patronatus dictarum ecclesiarum, ac collationis beneficiorum simplicium in illis existentium, que in faciendo instrumento particulariter exprimentur, et quorum collatio ad pastorem primum pertinuit, et pertinet in presenti....

tevens de hoeven doorgaans verwoest of braak liggen . . . zijn zij te akkoord gekomen. Vooreerst heeft Christophorus de Heest, abt van Floreffe, in naam als boven, op de meest krichthebbende wijze, overgegeven, gelijk hij bij deze tegenwoordige brieven overgeeft aan den eerwaarden abt van Postel Franciscus Gaillard, die in naam als boven aanneemt . . . het recht van patronaatschap der genoemde kerken van Helmond en Rikstel, en het recht van de begeving der enkele beneficiën, daar bestaand, die in de akten, hiervan te verlijden, met naam zullen worden uitgedrukt, en wier begeving voorheen den pastoor toekwam, en thans nog toekomt.

Tot dusverre die overeenkomst, welke met deze handteekeningen gesterkt is:

Fr. Christophorus de Heest, abt van Floreffe,

Fr. Franciscus Antonius Gaillard, abt van Postel,

Fr. Lambertus Bals, abt van Heilesen en visitator der circariën Floreffe en Vlaanderen.

Fr. Lambertus de Pape, abt van Park, vikaris-generaal der circarie Brabant.

Volgens de akte van 5 Mei 1682 stond de abdij van Floreffe, voor de som van 32000 gulden, het volgende aan hare filiale abdij van Postel af:

- 1°. de geheele tiend van Helmond en Rikstel, zoo groote als kleine,
- 2°. de tiend der pachthoeven te Binderen.
- 3°. de goederen, die den pastoor toebehooren en die na het Vredesverdrag den herder teruggegeven zijn.

Te dezer gelegenheid kreeg Postel ook van Floreffe
het patronaatsrecht der kerken van Helmond en Rikstel,
het begevingrecht der enkele (simplicium) beneficiën,
het begevingrecht der beurzen, wier begeving reeds lang door den
pastoor dezer plaatsen gedaan werd,
het patronaatsrecht der kerken van Lagemierde en Oerle,
het begevingrecht van het personaat ⁽¹⁾ der kerken van Asten en

(1) Het personaat verschilt zeer van het patronaat. Als de primitieve pastoor den last van zijn bediening niet persoonlijk vervulde, doch daarvoor een priester, *presbyter curatus*, *vicecuratus* of *persoons-priester* genoemd, aanstelde, oefende hij het personaat uit en moest dan voor het onderhoud van zijn plaatsvervanger zorgen. Het personaat bestond reeds in de XIe eeuw, het werd vooral in die kerken gevonden, welke over aanzienlijke tienden of andere rijke inkomsten konden beschikken. Postel had o. a. het personaat te Arendonk, Lagemierde, Olmen enz.

Lierop met al de toebehooren, die van oudsher aan de abdij van Floreffe waren en nog (1682) zijn.

Bij dit alles was bepaald, dat de dienstdoende geestelijken tot hunnen dood of hunne ontslaggeving, op denzelfden voet zouden blijven voortgaan; dan eerst mocht Postel handelend optreden. Nog was bepaald, dat alle verkoop- en inbezitstellingsakten, binnen zes weken den abt van Postel zouden overhandigd worden, die dan op zijne beurt en op eigen kosten een afschrift van die stukken moest verstrekken aan het archief van Floreffe. Daarenboven moesten, binnen zes weken na den 5 Mei 1682, twaalf duizend gulden (Brabantsch geld) van voornoemde koopsom te Brussel of te Luik vrij en frank gestort worden. Zoolang de restende 20000 gulden niet betaald waren, moest Postel hiervan een jaarlijkschen interest van 950 gulden neertellen, en bleven te dien einde de drie groote pachthoeven, gelegen te Arendonk, tot waarborg en verzekering.

De latijnsche oorkonde gewaagt verder, dat voor Postel niet alleen de voordeelen, maar ook de lasten van voornoemde goederen waren. Tot die lasten behoorden:

- 1°. het stipendium of het loongeld van den dienaar (ministri) en van den koster (matricularii) van Helmond en Rikstel,
- 2°. jaarlijks 225 gulden aan de kerkmeesters (annui debiti mamburnis ecclesie),
- 3°. de tiendlasten,
- 4°. het onderhoud der kerken van Helmond en Rikstel,
- 5°. aan het broederschap der H. Catharina jaarlijks 2 gl. 5 stuiver,
- 6°. aan den heer van Helmond zeven stuiver,
- 7°. en dewijl Floreffe jaarlijks 200 gulden te 's-Hertogenbosch moest storten voor de algemeene belasting van al zijne goederen, in de Meierij van den Bosch gelegen, zou Postel hierin voor 50 gulden telken jare ter hulp komen aan den Staats-ontvanger.

Die overeenkomst werd uithoofde van gerezen moeilijkheden, 9 Maart 1689 te Brussel, op scheidsrechterlijk gezag wel vernietigd, maar de boven aangehaalde bepaling omtrent de beneficiën bleef, luidens een wettelijk afschrift, uitdrukkelijk behouden. Die akte, door den openbaren notaris en actuarius Jan Morren verleden, is krachtens zijne gewichtigheid door de volgende Norbertijnen van Postel eigenhandig onderteekend:

Fr(ater) Gregorius Sichmans, abbas,

Fr(ater) Fredericus Daanen, prior,
 „ Norbertus Wildens, supprior,
 „ Hieronymus van den Ancker, senior,
 „ Ludovicus Pensart, provisor,
 „ Cornelius Stevens, allarius,
 „ Fulgentius van Hees,
 „ Milo van Boxmeer S. Theol. professor,
 „ Gregorius Robert,
 „ Ignatius Arnouts,
 „ Macarius van Heessel, circator,
 „ Ludolphus Blox,
 „ Folcoldus de Jongh,
 „ Walterus Begaerts,
 „ Libertus van Ravesteyn,
 „ Carolus Bertrandt en
 „ Godefridus Wynants.

Ook de Hoogmogenden hadden het bevestigingsrecht der beneficiën met de tienden, kort na den Vrede van Munster, aangeslagen, terstond weer vrij en los gelaten bij Besluit van 4 September 1649, en zulks naar artikel 47, omdat de kerkelijke goederen van Helmond en Rikstel aan de abdij van Floreffe behoorden. Diensvolgens werden, bij de verovering van Namen door de Franschen, de bezittingen van Floreffe als bijzonder goed in 1692 beschouwd en teboekgesteld, en weer bij temperament, zooals men 't in die dagen noemde, over alle genoten inkomsten en verschenen lasten ontslagen.

Om deze reden werd de eindverkoop 17 Mei 1698 van Floreffe ⁽¹⁾ aan Postel, van Postel aan Molemakers, en de inkoop door Postel, waarbij telkens de benoeming tot de beneficiën uitgedrukt is, door de Hoogmogenden bekrachtigd onder deze ééne voorwaarde: *salvo jure tertii* ⁽²⁾.

Diensvolgens betaalden Floreffe en Postel alle lasten, op de eigenaars der goederen geheven, zooals de dubbele verponding voor de tegemoetkoming in de oorlogslasten onder de Franschen tijdens 1672 en 1673 in deze gewesten vooral geleden, en de collaterale successie, volgens het Besluit der Hoogmogenden van 24 Juni 1793. Om die reden

⁽¹⁾ Floreffe heeft zijne goederen te Lieshout met de heerlijkheid dezer plaats in Juni 1698 ook aan Postel verkocht voor 80,900 gulden, naar de akte van den notaris Coebergen van 24 Juli 1699.

⁽²⁾ Zie de Besluiten van 1 Juni 1698, van 1 October 1714 en 2 Februari 1725.

kregen beide abdijen voor al hunne leden, goederen ⁽¹⁾ en rechten volledige „sauvegarde”, gelijk de eigen ingezetenen van het Land.

Alhoewel de beneficiën gansch van de tienden onderscheiden en er volkomen onafhankelijk van waren, zooals het ten duidelijkste uit het tot dusverre aangeroerde blijkt, werden zij nochtans in die tijden als een aanhangsel daarvan beschouwd. Hierom komen ook beiden op het tapijt in de bovengemelde oorkonde van 9 Maart 1689. Men geloofde de beneficiën op die wijze beter te beveiligen en voor een geheele verdwijning te vrijwaren. Niemand toch zal den wettigen eigenaar het recht betwisten van die rustige middelen te bezigen, welke zijne bezittingen voor de toekomst kunnen verzekeren. Zoo b. v. werd door eene akte van Christoffel van Heest, Floreffier abt, 20 Juni 1681 aan J. Smits te Eindhoven het begevingrecht voor den tijd van zes jaren opgedragen, maar kort daarna herroepen; aan den advocaat Melchior Donequers overgegeven en weer ingetrokken, omdat de prelaat, 10 Mei 1682, eene benoeming deed en de bekrachtiging der Hoogmogenden verkreeg.

't Was trouwens noodig, dat men een helderziend oog in 't zeil hield dat men zich naar het gevaar schikte en, onder erkenning van het strikte recht, zoo niet den gerichtsten dan toch den veiligsten weg insloeg. Dat was de tijdelijke overdracht van het begevingrecht op de abten, zijnde door den Staat zelven als eigenaars der tienden van Helmond en Rikstel erkend; daar integendeel de pastoors, om de persoonlijke en ambtelijke moeilijkheden, waarin zij te dikwijls en vaak onvoorziens gewikkeld werden, dat recht niet zouden hebben kunnen bewaren. Deswege keurde pastoor Willemaers, in de eerste jaren dezer verwisseling, de benoeming der prelaten goed, maar protesteerde tevens van zijn goed recht, gelijk zulks ook zijn later opvolger Janssen deed in een brief aan den abt van Floreffe, opdat hun recht door verjaring niet zou verloren gaan.

(1) De geestelijke goederen, op Bataafsch grondgebied gelegen, werden nu wel met de goederen der emigranten door den commissaris van het Directoire Daverdoing in beslag genomen; doch dezelfde inbeslagneming werd buiten werking gesteld bij besluit van het Intermediaire Uitvoerend Bewind van 19 Juli 1798.

d. Verplichtingen en inkomsten.

Rectoren en vruchtgebruikers.

Een en ander achten wij niet overbodig hier eerst aan te stippen.

Reeds van den beginne werden deze beneficiën vergeven door de abten van Floreffe en Postel, die gedurende eeuwen leden hunner abdij als pastoors naar Helmond hebben gezonden. Dit begevensrecht werd wel eens door den geestelijken herder zelve van Helmond uitgeoefend, doch steeds met volmacht van zijnen prelaat, omdat de pastoor dikwijls beter van de bijkomende omstandigheden ingelicht was en de voorgestelde rectoren kende dan de ver verwijderde prelaten van Floreffe en Postel.

Ter gelegenheid van den Vrede van Munster (1648), werden vele kerk- en kloostergoederen door het Land aangeslagen; dat treurig lot viel ook op de beneficiën van Helmond. Dit alles toont andermaal, dat de aardse goederen onbestendig zijn en terecht met een voortvluchtigen slaaf kunnen vergeleken worden. Maar wat treuriger is, zij die de stoffelijke belangen voortaan genoten, vervulden niet de voorschriften der beneficiën-stichters, want $\frac{1}{3}$ werd aan het Land en de overige $\frac{2}{3}$ aan Gereformeerde personen uitgekeerd. In geene oorkonden der abdij vinden wij aangeteekend, dat die nieuwe vruchtgebruikers zich eenigszins bekreunden om de voorgeschreven missen.

Wij volgen in deze opgave de in het eerste hoofdstuk gestelde orde der beneficiën.

Doch vooraf zijn nog drie zaken opgemerkt:

- 1°. Dat met de aangeslagen goederen, ook de begeving der beneficiën, werd vrijgelaten, echter onder de verplichting — wilde de goedkeuring der Hoogmogenden daarop volgen — van personen van den Gereformeerden godsdienst daarmede te begiftigen. Voordat de Protestanten de inkomsten opbeurden, deden zij een eed van „expurgie” d. i. van zuivering, waarbij zij beleden geen bedriegelijke middels aangewend te hebben om dat doel te bereiken;
- 2°. Dat wij de Katholieke priesters, die tot vergoeding der verbonden lasten het inkomen genoten, onder den naam van rectoren aanteekenen; terwijl wij de Gereformeerde leken, wien het om de baten alleen te doen was, met de benaming van vruchtgebruikers bestempelen, om niet het woord luiaardsposten of zoogenaamde „sinecures” te bezigen;

- 3°. Dat de inkomsten, na 1648 opgegeven, met de helft moet worden vermeerderd om de gansche som te vinden, dewijl een derde van het geheele bedrag werd gekort tot behoef des Lands, of gelijk andere charters melden, tot onderhoud der „Gereformeerde religie”.

Thans komen wij tot de bespreking des eigenlijken opschrifts van dit hoofdstuk.

1. BENEFICIE VAN DEN H. GEEST.

Van dit beneficie, op het altaar van den H. Geest gevestigd, bestaat niets meer dan het bewijs zijner aloude instelling, te weten van den jare 1352. Daar echter de rector priester was, blijkt het genoegzaam zeker, dat de gewone verplichting van het H. misoffer er aan verbonden is geweest.

Aan dit beneficie was weleer een jaarlijksche roggepacht van vier vaten verbonden, die door de H. Geesttafel moest voldaan worden.

Rectoren zijn

- 1°. Marcellis, 1352, optredende als getuige bij de oprichting des beneficiën van den H. Nicolaus.
- 2°. Hubertus, 1573.
- 3°. Mr. Philippus Boestius 1581.
- 4°. Mr. Antonius Diepenbeek, 1600, pastoor van Herentals.

De H. Geestmeesters van 1611 treffen met Diepenbeek akkoord over den tienjarigen achterstel van 4½ vaten rog, jaarlijks te gelden door het armbestuur.

- 5°. Laurentius Antonissen, 1624 en
- 6°. Thomas Judocuszoon in 1646. Dit naar de aantekeningen van Willemaers.

Dit beneficie schijnt verloren te zijn in den eersten aanslag der Staten. Men vindt er geene melding meer van gemaakt noch door Antonius Bom (¹), pastoor van Lieshout, in zijn Aanteekeningsboekje over de kerk van Lieshout van 29 Juli 1682, noch in eene der latere verkoopakten.

(¹) Antonius Bom, Antwerpenaar, werd, 21 jaren oud, novice van Floresse, 24 Mei 1648 geprofest, 2 Juni 1650 priester, eerst pastoor te Oirsbeek en toen te Lieshout van 21 November 1664 tot zijn overlijden den 25 November 1689. De priester, minnaar van oude geschriften, was in de gelegenheid geweest het archief zijner abdij te doorsnuffelen.

II. BENEFICIE VAN HET ALTAAR DES VERLOSSERS.

Op het beneficie des altaren van den Verlosser rustte de verplichting, om dagelijks de kerkelijke getijden mee te zingen. De rector ontving daarvoor eene toelage uit het eigen gremium ⁽¹⁾. Blijkens eene oorkonde der volgende schepenen van Bakel

Marcelis Hendriks,

Willem Michiels,

Peter van Scheill,

Hendrik Aerts,

Everard van Handel,

Joost van der Zant en

Joannes Vreysen, trok de rector, 9 Juli 1500, uit een stuk land, geheeten Milhees, onder Bakel een vat rog.

Naar een origineele akte, door den notaris J. Loeyen, 11 September 1626, te Helmond verleden, in tegenwoordigheid van Cornelius Outeren, Helmond's pastoor, was Theodoricus Snoex in dit jaar rector. Dit beneficie was belast met drie missen, elke week te lezen, waarvan er ééne mis, op verzoek des heeren Arnoldus Beckers, bij vergunning van den bisschop van Ophoven te Geldrop, 14 October 1630, gebracht werd op ééne in de maand, omdat volgens een latijnsch schrijven van Mr. (*magister*) Joannes Jaeyen de grondopbrengsten verminderd en de inkomsten van 42 gulden tot 36 gedaald waren. Men oordeelde, dat de verplichting, wanneer de lasten met de inkomsten geëevenredigd waren, ook moest verzacht worden, daarom herleidde men, met de bevoegde toestemming, de lasten tot drie missen in de veertien dagen.

Volgens voornoemd notarieel stuk van 1626 waren de inkomsten

3 vat ⁽²⁾ rog, Helmondsche maat, uit een land te Liessel,

9 pond ⁽³⁾ gangbaar geld van goederen te Liessel, uit de erfenis van wijlen Cochlens, alsdan in het bezit der kinderen van wijlen Jan Coymans en Lambertus Hoods,

1 vat uit goederen van wijlen Arnoldus Tholen van Berckwaessen te Bakel,

1 vat uit het huis van Desselmont,

½ vat te Vlierden, door de weduwe Jan Antonissen,

(1) Over het gremium in het Ve hoofdstuk.

(2) Het latijnsche handschrift: *modii*.

(3) Nouem libre paymenti currentis.

20 stuiver ⁽¹⁾ uit de Vestaensbeemd, achter de Dusseldonk, toen het eigendom der kinderen van Hendrik van Platel,

12 gulden uit het huis van Jan Adriansen,

1 vat rog van den heer van Helmond, en ongeveer

30 gulden van het gremium.

De geheele tot geld herleide rente van dit beneficie bedroeg in die dagen 70 gulden; doch door verlies van vruchten en door kwade trouw had het, onder Berckers, behalve het gremium, niet meer dan 30 gulden.

Onder den vruchtgebruiker Andreas van Persijn, waren de inkomsten, volgens de rekening des rentmeesters van Heurn, ten jare 1691, versmolten tot 27 gl.

Een niet gedagteekend handschrift heeft:

aan geldrente 14,70

„ interesten 6,00

20,70. Het kapitaal van 600 gl., waarvan die interest afgeworpen werd, is in 1717 afgelost.

In 1730 was het inkomen, vereenigd met dat des altaren van de HHL. Leonardus en Hubertus, verminderd tot 27 gl. 7 stuiver.

Den 8 Mei 1750 voor den vruchtgebruiker Cornelius Ackersdijk bijna 30 gulden.

Rectoren zijn

in 15** Theodorus Snoex, overleden in 1571. Hij was tevens rector van het altaar der HHL. Apostelen Petrus en Paulus.

1589 Joannes Beex. 't Schijnt dat hij, volgens de kerkrekeningen, ook rector was van O. L. Vrouw Zeven Weeën.

Joannes Hoepe, blijkens eene aantekening van zijn opvolger Edmundus Berckers; deze verkreeg de vermindering der derde mis, bediende, wellicht door een plaatsvervanger, de kosterij van Helmond in 1631, was insgelijks kapelaan te Asten en deed in 1647 afstand.

16 Mei 1647 Thomas Maes, door den pastoor Willemaers aangesteld, naar dezès eigenhandige aantekening, berustende in het archief van Helmond's pastorij.

Vruchtgebruikers

zijn in 1682 Andreas van Persyn ⁽²⁾, bij collatie van den abt van Postel.

⁽¹⁾ Viginti solidi paymenti.

⁽²⁾ In de rekening der Geestelijke Goederen, II gedeelte van Peelland 1707.

Egidius Janssen 10 Mei 1682, goedgekeurd 3 April 1683 door de Hoogmogenden, luidens de oorspronkelijke stukken der abdij. Zie het beneficie der H. Drievuldigheid.

Nog in 1747 Anna van Persijn.

1750 Mei 8 Willem Cornelis van Ackersdijk, bij begeving van Herman Calis, abt van Postel 8 Mei 1750, naar de origineele handschriften des kloosters.

III. BENEFICIE DES ALTAREN VAN HET H. SACRAMENT.

De inkomsten van dit beneficie bedroegen volgens van Heurn gl. 49—0—3, waarbij, naar eene kwitantie des rectoren Petrus Muls nog $4\frac{1}{2}$ vaten rog kwamen. De rog, betaalbaar met 3—7—8, werd door den H. Geest van Helmond gegolden.

In 1747 waren de renten 48—2—12,
in 1750 bedroegen de inkomsten 40—0—4, in
andere jaren 30 soms 35 gulden.

Rector is

in 1632 Petrus Muls, geen anderen zijn ons bekend.

Vruchtgebruikers zijn

Andreas van Persijn, zie boven het beneficie van den Verlosser.

Anna van Persijn, zie boven het beneficie van den Verlosser en hierna bij dat van de H. Drievuldigheid.

Leonardus Willem van Beusekom, in 1775 notaris te 's-Bosch en eerste klerk ten kantore van van Kempenaar, werd 3 Mei 1850 door H. J. Calis, abt van Postel, voorgedragen tot dit beneficie, dat door den dood van A. van Persijn opengevallen was.

worden de inkomsten voor $\frac{2}{3}$ uitgekeerd aan de voorgdes-moeder Catharina Pieterse en Mr. Herman Van den Honert, voogd voor Andreas van Persijn, vermeld als volgt:

1°. Het gremium, fol. 6 verso, fl. 5,18; en fol. 49 met fl. 219,6 = $\frac{2}{3}$ = fl. 152,742.

2°. St. Nicolaas altaar, fol. 7 met fl. 35,10 en fol. 49 met fl. 31,10 = $\frac{2}{3}$ = fl. 37,134.

3°. St. Catharina altaar, fol. 7 met fl. 35,10 en fol. 49 met fl. 31,10 = $\frac{2}{3}$ = fl. 21,000.

4°. St. Leenarts altaar, fol. 8 met fl. 8,5 en fol. 21 met fl. 49,42 = $\frac{2}{3}$ = fl. 18,800.

5°. St. Anna alt., fol. 6 verso met fl. 45 en fol. verso met fl. 47,342 = $\frac{2}{3}$ = fl. 31,490.

6°. St. Sacraments altaar, fol. 20 met fl. 48,10,4 = $\frac{2}{3}$ = fl. 32,170.

7°. H. Kruis altaar, fol. 20 met fl. 23 = $\frac{2}{3}$ = fl. 15,1640.

8°. St. Salvators of Verlossers altaar, fol. 20 verso met fl. 24,7 = $\frac{2}{3}$ = fl. 16,400.

9°. St. Huyberts altaar, fol. 21 met fl. 4,40 = $\frac{2}{3}$ = fl. 3,000.

In het geheel werden alzoo, ten jare 1707, de inkomsten dezer negen beneficiën afzonderlijk verantwoord met een jaarlijksch inkomen van drie honderd negen en twintig gulden.

IV. BENEFICIE DES ALTAREN VAN HET H. KRUIS.

Dit beneficie was, gelijk boven gemeld is, 1 September 1509 door den bisschop van Luik bekrachtigd, het had den last van wekelijks vier missen. Luidens een latere aantekening werd dit getal tot twee missen in de week verminderd. Ook moest van wege dit beneficie, elken Vrijdag, aan het Sakramentsaltaar een lof gezongen worden ter eere van het H. Kruis. In een jaarlijksch legaat van $9\frac{1}{2}$ gulden, gemaakt door Hendrik van Buel, wordt dit beneficie genoemd: *op 't Cruys altaer van Mirackel in de kereke van Helmont* ⁽¹⁾.

De inkomsten, in de stichtingsbrieven opgegeven, bestonden in erfelijke goederen, door den testamentmaker Joannes Gobem nagelaten; en in jaarlijksche renten van 25 gulden.

In 1681 bedroegen zij, volgens van Heurn, 25 gl.

Onder den vruchtgebruiker Gualtery was dit beneficie vereenigd met de inkomsten van het St. Catharina-altaar en bedroeg in 1778 gezamenlijk 30 gulden; in een ander handschrift lezen wij:

geldrenten 22—13—0,
 interesten 2—7—10,
 landerijen 6—5—0 en
 voor de lasten 2—0—0.

Onder de vruchtgebruikster Anna van Persijn, waren die landerijen, twee kleine perceelen op Bennedunge, voor 15 stuiver verpacht. Het H. Kruisbeneficie gaf 23 gulden rente.

Op de Staatsbegrooting van 1851 staan zij uitgetrokken voor 33 gulden 72 cents, volgens het Bijblad van de Staatseourant N°. 51.

Rectoren zijn

- 1°. Jan Gobem, neef van den stichter, voor den eersten keer door den bisschop, 1 September 1509, benoemd; hij werd, naar een notarieele akte, 6 September ingeleid. Op de bede van Joannes Gobem verleent de bisschop Egidius de Merica, volgens een te Wilrijk 12 Juni 1501 gedagteekend stuk, een afaat van 40 dagen, zoo dikwijls men vóór het H. Kruis-altaar drie weesgegroeten gebeden en zich eene gift ten bate dezes altaars zal getroost hebben. De oorkonde, metende 19×10 cM. in geschrift, is nog met een geschonden zegel gesterkt. Jan Gobem getuigde ten jare

(¹) Naar de rekening van Helmond, in 1588 gedaan.

1548 in een rechtsgeding der gemeente tegen den heer van Helmond over de voorpoting der wegen; blijkens het stedelijk archief, was hij tevens organist.

- 2°. Gerardus Cuypers; na dezes dood volgde
- 3°. Theodericus van Deurne, 31 October 1586, op.
- 4°. Jan Vaessem, ook Joannes zoon van Erasmus, volgde in 1593 Th. van Deurne op; anderen volbrachten de lasten van zijn beneficie.
- 5°. Jacobus zoon van Wout van Lainerd, komt 4 Augustus 1611 voor.
- 6°. Omstreeks 1616 een Bonche, student.
- 7°. In 1628 was reeds Petrus Muls in bediening, tevens organist. Hij deed afstand bij zijne benoeming tot rector van het O. L. Vrouw-altaar, in handen van den pastoor Petrus Willemaers, 8 Februari 1645.
- 8°. Den 31 Januari 1646 wordt Jacobus van Lendt benoemd door den pastoor P. Willemaers.

Vruchtgebruikers zijn

- 1°. In Mei 1682 Andreas van Persijn, bij de begeving van Christoffel van Heest, Floeffler abt; zie hierna het beneficie van de H. Drievuldigheid.
- 2°. Anna van Persijn, als boven.
- 3°. Hendrik Gualteri, zoon des heeren van Rikstel, bij begeving des prelaats van Postel Herman Calis, 8 Mei 1750. Hij behield dit beneficie tot 1778, zijn stervensjaar.
- 4°. Jacobus Petrus van Beusekom, bij begeving van Joannes Peeters, abt van Postel, 20 Februari 1778. Een koninklijk Rescript van 29 Maart 1831, N°. 73, verleende machtiging om de vrucht ten hem uit te keeren, die door de Permanente Commissie van het Amortisatie Syndicaat, 1 December 1831, N°. 13/c, hem werden toegekend.
- 5°. Schutzell, student in de godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Groningen, bij Besluit des Hoofdbestuurders van het Onderwijs. Hij genoot tot 1845 die gelden. Sedert bleef het beneficie onvergeven.

V EN VI. BENEFICIE VAN O. L. VROUW EN VAN O. L. VROUW-OPDRACHT.

Aan het beneficie van O. L. Vrouw was de last van wekelijks twee missen te lezen verbonden, en nog negen missen te zingen, misschien op de voornamen feestdagen van Maria.

Bij het hoofdaltaar van dit beneficie was dat van O. L. Vrouw-

opdracht vereenigd, waaraan wekelijks ook twee missen verbonden waren. Later werden die missen, wegens vermindering van inkomsten, door het bevoegde gezag herleid tot vier in de week; van welke er drie gelezen werden op Maandag, Dinsdag en Donderdag en de vierde op Zaterdag gezongen moest worden.

Kanonik Diepenbeek, aartspriester van Antwerpen, begiftigde het altaar van O. L. Vrouw-opdracht, onder den naam van den H. Jozef, met den last van wekelijks drie missen.

Een schoone zilveren en gansch vergulden kelk, door dezen aartspriester aan die stichting geschonken, is nog in het bezit der parochiekerk ⁽¹⁾.

Diepenbeek benoemde tot begevers

den oudsten kerkmeester,

den oudsten H. Geestmeester en

den oudsten seculieren gremist.

Willemaers teekent aan, dat het niet tot een beneficie verheven werd; wellicht om de onzekerheid, waarin toen alles in deze oorden verkeerde. De inkomsten werden getrokken, de verplichtingen vervuld; zoo deed elke partij zijne taak.

De inkomsten dezer twee beneficiën bestonden nog, tijdens van Heurn, in 43 vaten rog, waarvan 2 mud voor de donderdaagsche mis;

in 2 Bossche malder rog, geheven op den H. Geest te Helmond en in 1637 betaald met 51 gulden;

in 4 mud rog op de fabriek der parochiekerk, betaalbaar met 27 gulden;

in 124 gulden en 75 cents renten en

in een stuk land op de Hooze te Stiphout, ter grootte van 16 roeien.

Volgens den uitslag van een onderzoek in den jare 1726 bedroegen de inkomsten

89—17—12 aan renten,

5—5—0 uit den kerkendries en

44 vat rog, Peelsche ⁽²⁾ maat.

Onder Dina Broecx, in 1844, klom het bedrag voor deze vruchtgebruikster tot 93 gulden 81 cents, gelijk zij 8 Februari 1844 teekent te Breda ontvangen te hebben. Dezelfde som is in de Staatsbegrooting van 1851 aangeteekend.

⁽¹⁾ Die kelk wordt thans gebruikt in de kapel van het Liefdegesticht.

⁽²⁾ Vroeger had schier elke plaats, van eenig aanzien, een afzonderlijke maat, zoo ook de dorpen, die de uitgestrekte Peel, tusschen Grave en Roermond, begrenzen.

Rectoren zijn

- 1°. In 1593 Arnoldus Stappart, maar resideerde niet.
- 2°. Petrus Verheyen in 1597. Volgens de kerkrekening van 1601 deed hij de eerste mis des Maandags, Dinsdags en Zaterdags. Van het O. L. Vrouwen altaar-opdracht was hij in 1591 rector.
- 3°. Joannes van Rooi, pastoor te Hooidonk; na hem komt onmiddellijk
- 4°. Simon, de zoon van Frans Meervoort, reeds in 1605 tot zeker 1618. Hij (overleden in 1645) was tevens rector van het Apostelhuis te Mierlo, en wordt in 1623 nog genoemd.
- 5°. Petrus Muls zeker vóór 1629. (Zie IV, beneficie van het H. Kruis.)
- 6°. Petrus Cocx bediende in 1644 het altaar van O. L. Vrouw-opdracht, onder den titel van den H. Jozef; ook was hij rector van het beneficie van St. Jan den Dooper en van dat der H. Drievuldigheid te Rikstel.
- 7°. Den 12 Februari 1645 Petrus Muls.

Vruchtgebruikers zijn

- 1°. Antonius Vermeer is, om zijne studiën voort te zetten, door Egidius Janssen, abt van Postel, met volmacht van Floreffé, in 1676 aangesteld; de Hoogmogenden verleenden hieraan 14 Juli dezes jaars hunne goedkeuring.
- 2°. Andreas van Persijn, bij de begeving des abten van Floreffé, Christoffel van Heest, 10 Mei 1682, goedgekeurd 3 April 1683 door de Hoogmogenden. Het beneficie werd van 1693 tot 1726 niet vergeven.
- 3°. Franciscus Vorsters, 9 Juni 1726 tot 1732 bij begeving van den Helmonder Isfridus Van den Broeck ⁽¹⁾, abt van Postel.
- 4°. Jacobus Hendricus Ackersdijk. Ziehier de door den abt J. Van den Broeck gebezigde formule. Wy Isfridus Van den Broeck, prelaet der abdye van Postel, ondervonden hebbende, dat op den 14 October des jaers 1732 is koomen te vaceeren seker beneficie genaemt het Lieve Vrouwe altaer, gefondeert in de kereke van Helmont, voordeesen gegunt aen François Vorsters, door my onderschreven abt der abdye van Postel, eygenaer der thienden van Helmont, Binderen, Rixtel en Overbrug, welcke thiende aen ons

⁽¹⁾ Zie onze *Levensschets van den abt J. van den Broeck* in de *Noordbr. Volksalm.* te Helmond door J. de Reijdt, 1889; en uitvoeriger in het *Algemeen Nederl. Familieblad* jaargang VI, te 's-Gravenhage 1889.

sijn geconfereert by Haer Hoogmogende Resolutie in dato 2 Maert 1725, met het jus patronatus (begevingsrecht) van het voorschreven beneficie. Soo ist, dat wy opt goede berigt aen ons gedaen, het selve met de inkomsten en achterstellen van dien, hebben gegunt, gegeven en geconfereert, gelijk wy gunnen, geven en confereeren mits deesen den Hendrick Jacob Ackersdijk, omme volgens ordre van den Lande het inkoomen van dien met desselfs achterateller te profiteeren.

Versoeckende derhalve met behoorlijk respect, dat Haer Hoogmogende Heeren Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden dese onse collatie in ordinaire forma gelieven te approbeeren.

Tot meerder seeckerheyt hebben wy deesen eygenhandig onder-teekent, en met onsen cachet ⁽¹⁾ bemachtigt binnen de abdij van Postel, deesen 25 October 1732.

- 5°. Maria Dina Broex, weduwe Herselman, bij besluit van den hoofd-bestuurder der domeinen, 5 December 1815, te Breda, zooals blijkt uit de kwitantie dezer weduwe in 1844 afgeleverd, waar tevens de 2 Februari als verschijndag aangestipt is.

VII. BENEFICIE DER ZEVEN WEEËN.

Het beneficie, gevestigd op het altaar der Zeven Weeën van Maria, is gesticht door de Cloveniers of gildsbroeders van O. L. Vrouw, onder den titel der Zeven Weeën, gelijk ook het wapenschild dezes gilden aanduidt.

Aan de daaraan verbonden lasten is ons niet ééne aantekening onder de oogen gevallen.

Uit het stedelijk archief is opgeteekend, dat Jan Beex, rector van het beneficie des Verlossers, dit tevens bediend heeft. Onder den pastoor Willemaers stond het open. Het had één „maauwer rogge” inkomen.

⁽¹⁾ Dit cachet vertoont het wapen van den abt n.l. gedeeld: ieder in zilver 3 molenijzers van sabel, de twee stukken vereenigd door een binnenschild van zilver met 6 molenijzers van sabel in vorm van een kruis, 4 in paal en 2 in dwarsbalk. De leuze is: *Omnia in unum d. i. Alles te samen*. Die wapenspreuk is eene zinspeling op de vereeniging van zijn wapen met dat der abdij dat ook in zilver 3 molenijzers van sabel in het schild voert. J. van den Broeck voerde geen familiewapen, maar alleen omdat hij abt was; deze oversten der Premonstratenser-orde hadden ambtshalve een wapen, dat zij naar goedvinden uitkozen.

VIII. BENEFICIE DER H. MOEDER ANNA.

Op het altaar der H. Moeder Anna was dit beneficie gevestigd. Daaraan waren wekelijks drie missen verbonden, waarvan er ééne des Zondags, en wel de eerste, moest gelezen worden. De twee wekelijksche missen werden bij een Besluit van den bisschop Nicolaus Zoësius, 20 October 1620, tot ééne verminderd ⁽¹⁾.

Luidens de stichtingsbrieven bestonden de inkomsten in

2 mud rog uit de erfenis van Leonius Orssen of Bouts,

4 mud rog, gemaakt door Elisabeth Duyzen en te gelden door de armmeesters, uit de goederen toebehoorende aan de Tafel van den H. Geest,

2 mud rog, nagelaten door Willem Louwen, te gelden uit goederen van Henricus van de Water en de kinderen van Gertruda Templers, volgens eene origineele akte van 10 Maart 1491 en

9 vat rog van den pastoor, volgens de schepenbrieven van 28 Maart 1454 en 20 September 1477. Blijkens eene aantekening van Willemaers, waren die negen vaten later aan den pastoor geschonken.

Van Heurn teekent de inkomsten op gl. 54,13,12.

Het onderzoek van 1726 geeft gl. 44,13,18, en uit een akker te Mierlo 15 stuiver.

In 1750 vinden wij 45 gulden aangestipt. In een ongedateerd handschrift leest men

aan geldrenten 37—8—6,

„ interesten 3—7—4 uit

een land te Mierlo 1—0—0, doch hiervan

moet afgetrokken worden 4—10—0 voor de lasten.

Tijdens van Beusekom in 1778 op 41 gl., 10 st.; en bij de Staatsbegrooting van 1851, vereenigd met de vruchten des altaren der H. Drievuldigheid, op 49 gl. Onder J. Th. Endtz gaf in 1851 dit beneficie 74,7, waarvan de vruchtgebruiker 49 gl., 9 cents ontving, het overige was voor het Land.

Rectoren zijn

- 1°. Joannes Goben, deszelfs stichter, volgens de latijnsche akte, door Joannes van Hoirn bisschop van Luik 10 Maart 1491 gegeven.

⁽¹⁾ De weinige overblijfselen dezer weleer zoo- en thans op nieuw bloeiende Vereeniging worden bewaard door G. van Glabbeek, secretaris-penningmeester van het gilde.

Rectoren zijn

Naar dit langdradig latijnsch stuk moesten wekelijks drie missen aan het St. Anna-altaar gelezen, en bij verzuiming voor elke mis één oude groote betaald worden, deels aan de kerkfabriek, deels aan den matricularius. Goben overleed omstreeks 1508.

- 2°. Antonius, zoon van Hubertus, en na dezes dood
- 3°. Joannes van den Hovel in 1585 tot zeker in 1590.
- 4°. Egidius van Merevoirt in 1593, hij was tevens pastoor te Gerwen.
- 5°. In 1608 ten voordeele eens students te Leuven; later voor een student te Helmond, den zoon van Jan Megapart.
- 6°. In 1616 was het niet vergeven.
- 7°. Joannes Hezius, naar zijne geboorteplaats Heeze genoemd. Hij was pastoor van Leende en stierf in 1655.
- 8°. Norbertus Doex ⁽¹⁾. Hij was ook rector van het H. Drievuldigheids-altaar. Door den apostolischen vikaris Antonius van Alphen werden de verplichtingen dezer twee beneficiën gehouden op een wekelijksche mis. De inkomsten werden hem toegelegd bij Besluit van den hoofdbestuurder van de domeinen 22 November 1816, en levenslang toegekend bij nader Besluit van den algemeenen bestuurder van den Staatsraad der in- en uitgaande rechten 22 September 1820. Hij overleed 7 Juli 1835 als pastoor van Lagemierde.
- 9°. Herman Jozef Beugels. Of de Staten dezen priester, pastoor-deken van Helmond, als rector erkend hebben, kunnen wij niet melden, wel weten wij dat het Roomsche-Katholiek Kerkbestuur deswege het volgend heeft geschreven:

Aan Zijne Excellentie den Minister van
Binnenlandsche Zaken.

Geeft het Roomsche-Katholiek kerkbestuur van Helmond, provincie

⁽¹⁾ Joannes Antonius (kloosternaam Norbertus) Doex, 27 October 1766, te Turnhout geboren uit Franciscus en Anna Maria Jacobs, werd 6 November 1788 novice te Postel, moest 6 Maart 1789 met nog andere religieuzen, op bevel van Keizer Jozef II, te Leuven de lessen aan het algemeen seminarie bijwonen, waar men langs den keizerlijken weg der vrije wetenschap tot de ontsluitende waarheid wilde komen! Hij keerde 11 Januari 1790 naar Postel terug, waar hij 13 Febr. 1791 geprofest en 17 December 1791 priester te Antwerpen werd; in 1797 assistent te Helmond en er in 1801 kapelaan, en in 1808 pastoor te Lagemierde, zie ons *Postel's biografisch woordenboek*, door L. Braeckmans, drukker te Brecht, 1890.

Noord-Brabant, met verschuldigden eerbied te kennen:

Dat uit oude oorkonden, op de pastorie van gemelde gemeente aanwezig, blijkt van verschillende beneficiën in de kerk van Helmond gefondeerd, welker opgaaf het kerkbestuur de eer heeft in bijgevoegde nota N°. 1 aan Uwe Excellentie mede te deelen;

Dat, krachtens de stichting der beneficiën, de prelaat van Postel het recht van vergeving had, welk recht hem zelfs door de Hoog Edel Mogende Staten der Vereenigde Provinciën is toegekend; zijnde de prelaat slechts in de keuze des persoons zedelijker wijze belemmerd;

Dat ook onder de Bataafsche Republiek die goederen als eigen aan de Roomsche-Katholieke gemeente beschouwd en geadministreerd onder den titel van goederen, behoorende onder het geestelijk Comptoir van Peelland en staande ter vergeving van den abt van Postel; dat ook diensvolgens het toen vacerende beneficie van St. Anna-altaar te Helmond en van St. Triniteits-altaar te Rikstel, voor den eersten keer, vergeven is aan den eerwaarden heer Doex, alstoen pastoor te Lagemierde;

Dat aan die goederen geestelijke verplichtingen, krachtens den uitersten wil der fundatoren, gehecht zijn, niet dan door een priester na te komen;

Dat onderscheidene beneficiën nog bestaan, en derzelve goederen afzonderlijk voor elk door het domein worden beheerd en hunne inkomsten ingevorderd, en wel met name de beneficiën van St. Triniteits-altaar te Rikstel, van St. Anna, O. L. Vrouw, St. Catharina, H. Kruis, Peter en Paulus, enz., allen te Helmond, zooals blijkt uit de begrooting voor het dienstjaar van 1851, Staatsbl. bijlage 51⁵;

Dat eenigen dezer beneficiën vaceren, en wel.... als blijkt uit zooeven gemelde bijlage N°. 51⁵;

Dat anderen, en met name St. Triniteits-altaar te Rikstel en St. Anna-altaar te Helmond, bij het overlijden (1835) van den eerwaarden heer Doex, die de daaraan verbonden geestelijke diensten ten einde toe volbracht heeft, is vergeven geworden bij dispensatie des ministers van Binnenlandsche Zaken 8 Juni 1836, ingevolge van het schrijven Zijner Majesteits kabinet 30 Mei 1836, aan den heer Joannes Theodorus Endtz, predikant der Hervormde gemeente alhier; welke heer dat Katholiek beneficie nog bezit;

Dat het beneficie van het O. L. Vrouw-altaar te Helmond vergeven is door den hoofdbestuurder van de Domeinen 5 December 1815 te Breda aan Maria Broex, weduwe Herselman ⁽¹⁾, blijkens een door haar in 1844 afgegeven kwitantie, waarvan copie bij N°. 2;

Dat, bij het vergeven dezer beneficiën aan een Katholiek priester, en de aangehechte verplichtingen door den uitersten wil der fundatoren konden nagekomen worden en te g. ⁽²⁾ daardoor de mogelijkheid geboren werd, om in de dringende behoeften van een waardigen kapelaan voor deze gemeente, minstens ten deele, te voorzien.

Redenen, waarom meergemeld kerkbestuur vertrouwende, dat de heiligheid van den uitersten wil in dezen gelden zal als in gelijksoortige betrekkingen, b. v. van beurzen, ook volgens koninklijk Besluit aan Gedeputeerde Staten, te cerbiedigen, en daarom het bestuur in het voorstaan harer rechten en het inroepen Uwer tussehenkomst, door Uwe Excellentie welwillend zal worden aangehoord, — neemt het de vrijheid Uwe Excellentie nederig en dringend te verzoeken, dat het U behagen moge om gemelde beneficiën voor zooverre die nog bestaan, te willen toewijzen aan den weleerwaarden heer H. J. Beugels ⁽³⁾ ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, en Katholieken pastoor-deken dezer gemeente.

Hetwelk doende.

Van Uwe Excellentie
de zeer ootmoedige dienaar,
N. N....
Uitvoerend Kerkmeester.

Uit de handschriften, die ten onzent berusten, kunnen wij niet aanstippen of men aan voornoemd smeekschrift gehoor heeft verleend.

Vruchtgebruikers zijn

1°. Andreas van Persijn.

⁽¹⁾ Velen schrijven Heerzelman, doch de weduwe teekent Herselman. Archief van Postel.

⁽²⁾ Het overige van het handschrift is verscheurd.

⁽³⁾ Geboren 12 October 1771 te Oirsbeek, werd hij 16 Juni 1793 te Postel geprofest, 25 October 1795 priester, in 1812 pastoor te Helmond, in 1840 deken en 18 October 1848 ridder van den Nederl. Leeuw. Zie verder onze *Levensschets van Beugels* beslaande 170 bladzijden met zijn portret.

- 2°. Anna van Persijn, beiden als boven bij het V beneficie, zie ook hierna het beneficie der H. Drievuldigheid.
- 3°. Danker Jan de Kempenaar, een burger en inwoner van 's-Hertogenbosch, bij begeving van 3 Mei 1750 door Herman Calis prelaat van Postel, en goedgekeurd 2 Juni dezes jaars door de Hoogmogenden. Gelijktijdig kreeg hij ook het beneficie der H. Drievuldigheid te Rixtel.
- 4°. Joannes Theodorus Endtz, predikant te Helmond. Een handschrift onzer abdij meldt:

Wegens de inkomsten van het beneficie op het St. Anna-altaar te Helmond en op het St. Trinitas-(*Drievuldigheid*)altaar te Rixtel, mij toegekend bij dispositie van Zijne Excellentie den heer minister van Binnenlandsche Zaken ad 8 Junij 1836 N°. 228, uit kracht van Zijne Majesteits Kabinets schrijven van den 30 Mei 1836 N°. 30, verschenen den 2 Februari achttien honderd een en vijftig, eene som van negen en veertig gulden negen cents.

Aldus opgemaakt en deugdelijk verklaard bij mij ondergeteekende, ten bedrage eener som van fl. 49,9.

(Geteekend) J. T. ENDTZ.

IX. BENEFICIE VAN ST. JAN DEN DOOPER.

Luidens de stichtingsoorkonden was aan dit beneficie, op het altaar van St. Jan den Dooper, de last van wekelijks twee missen.

Onder de inkomsten zijn aangeteekend vanwege het Broederschap van St. Catharina op den eersten vastendag

4 vaten rog,

1 kop brood en

4 potten olie.

Een handschrift zonder dagteekening geeft op:

$2\frac{1}{2}$ vat rog = 1—7—0,

in geldrente 3—0—0 en

uit de Berenbroeksche hoeve 28—0—0.

Na aftrek der lasten 10—0—0 bleef een batig slot van 22 gulden 7 stuiver.

In van Beusekom's rekening bedroegen de inkomsten, vereenigd met die van het H. Sakrament, 30 en soms 33 gulden.

Rectoren zijn geweest

- 1°. In 1593 Engelbertus Fabius, deken van St. Servatiuskerk te Maastricht, heet in 1608 Engelbert Boonen, en in 1616 is er sprake van den proost van Maastricht.
- 2°. Jan Stappart, reeds in 1626. Hij was opvolger van een priester uit het Utrechtsche bisdom en stierf in 1647. In 1627 heette hij hij tevens rector van het Apostelhuis te Mierlo.
- 3°, Petrus Cocx, bij collatie van den pastoor Willemaers 10 Augustus 1647.

Vruchtgebruikers zijn geweest

- 1°. Adrianus Don tot aan 1693.

Toen bleef het een langen tijd open; in 1725 beproefde de heer van Helmond het toe te kennen aan den zoon van den kolonel Draak. Een handschrift van 1726 luidt te dezer gelegenheid: Dit beneficie is seedert den jare 1693 vacant geweest en tot gemelt jaer genoten bij een Adriaen Don. Ende is het selve abusievelijk in het voorledene jaer 1725 door den heer van Helmont (¹) gecconfereert aen een N. A. Draak; weshalven zijn hoogerw. iemant anders daer mede zoude kunnen begunstigen, ende daer door doen blijken, dat het regt van collatie aan zijn hoogweerdicheyt, ende niet aen den heer van Helmont is competerende.

In 1726 was er nog geene tegenbenoeming door den abt gedaan; doch zij moet kort daarna hebben plaats gehad, dewijl men als vruchtgebruikster van dit beneficie aangeteekend vindt

- 2°. Anna van Persijn, zie ook hierna het beneficie der H. Drievuldigheid.
- 3°. Willem Leonardus van Beusekom, bij begeving van 3 Mei (volgens anderen 1 Juni) 1750 door H. Calis, abt van Postel. Deze Willem schreef in November 1778 uit den Bosch naar Postel om het beneficie der H. Catharina aan Jacob Peter van Beusekom, den zoon zijns broeders, te bezorgen, dat door den dood van H. Gualtery opengevallen was.

(¹) Ten kastele des Heeren van Helmond berustten, 27 Augustus 1653, deze geestelijke voorwerpen:

Een vergulden kelk met patena, met het wapen van Joannes Roberti, abt van Florefle, op den voet. Twee zilveren ampullen. Een zilveren lamp. Een zilveren ciborie om de zieken te bedienen; volgens het latijnsch handschrift *theceferalis theca argentea*. Een zilver vergulden pax. Twee groote met goud kunstig bewerkte koorkappen. Een kazuifel geheel van roode zijde (*rubra holoserica*) met dalmatieken. Petrus Cocx gebruikte in de kapel van het kasteel een zilveren vergulden kelk, maar hij behoorde aan de parochie.

X. BENEFICIE DER HH. APOSTELEN PETRUS EN PAULUS.

Dit beneficie, gevestigd op het altaar der HH. Apostelen Petrus en Paulus, had, naar eene verklaring des rectoren Joannes Jonckers, uit zijne instelling, eene mis des Zondags, alsmede de eerste mis des Woensdags en Vrijdags, en nog eene mis des Zaterdags. Twee fondatiën of stichtingen van requiemmissen waren ook aan dit beneficie verbonden. De eene, begiftigd door Godefridus Van der Akker (ab Agro), had op elken Dinsdag eene mis; de andere, van Mr. Joannes de Weer, priester, had wekelijks twee missen.

De inkomsten van de Zaterdagsehe mis en de twee vaten rog voor de stichting des eerwaarden heeren de Weer zijn reeds lang verdwenen. Aan dit altaar werd vroeger op zekere dagen den armen verschgebakken brood onder de mis uitgedeeld; men noemde dat *brood spijnen*. Vanwege het Broederschap der H. Catharina gaf men

4 vaten rog,

1 kop brood en

4 potten olie den eersten dag van den Veertigdaagschen Vasten. De provisoren der H. Geesttafel verzochten den rector Simon Meervoort die dagen op een vast uur mis te lezen, „hem geloovende te geven van nu af aan (13 December 1621) tot St. Jan eerstkomenden den prijs van zeven vaten rog, salvo dat de voorschreven Meervoort moest houden in alle missen des sondags eene gedenkenisse ⁽¹⁾ voor deze fundateurs”; aldus naar de rekeningen der armen ⁽²⁾ van 1622.

Pieterseon brengt de inkomsten, kort na den Vrede van Munster (1648), tot 110 gulden.

Van Heurn brengt ze tot 123 en

tot 23 aan pacht van landerijen.

De H. Geest van Helmond was 2 mudden rog, naar de loopende waarde in 1634 betaald met gl. 31—4—0, schuldig voor de tweede mis des Zondags en 10 gulden voor die van den Vrijdag.

In 1726 waren de inkomsten versmolten tot op 57 gulden, te weten aan rente 32—10—0, en aan hooi- en bouwland 24—10—0.

In 1743, den 4 November, bedroegen de vruchten 36 en in de volgende jaren 40 gulden.

Een ander handschrift zonder dagteekening geeft

⁽¹⁾ Commemoratio.

⁽²⁾ Naar het stedelijk archief.

17—10—0 uit landerijen,

30—10—0 aan renten en

3—0—0 aan interest,

8—0—0 voor lasten, zoodat er nog 43 gulden restten.

Blijkens een ander handschrift, eveneens zonder dagteekening,

24—10—0 uit akker en weiland,

32—10—0 aan renten en

10—0—0 voor lasten.

Het restend slot bedroeg dus 47 gulden.

In 1851 trekt de Staatsbegrooting de inkomsten uit op gulden 26,045.

Rectoren zijn geweest

- 1°. Theodoricus Snoex, overleden in 1571.
- 2°. Joannes Tilmans (Tilmanni) van Elderen, meester in de letteren aan de Hoogeschool te Leuven. Op voordracht van den rector magnificus van Leuven, werd hij na vele moeite en na verkregen toestemming van den pastoor, 17 April 1571, ingeleid, naar de akte in de pastorie van Helmond toen verleden. Voor dezen Tilman (1) werd Willem van Bree beneficiaat van het beneficie als procurator aangesteld.
- 3°. Na het overlijden van J. Tilmans, vinden wij in 1579 Henricus van Rooi, junior.
- 4°. Henricus Joannes Jonckers, medeondertekenaar van het akkoord over de winstafwerpijgen der openstaande beneficiën, ten voordeele van den opbouw der kerk, 24 October 1586. Wij kunnen niet bevestigen hoelang hij beneficiaat was; zijn overlijden valt in 1611.
- 5°. Simon van Meervoort, ook Merevort, 1607 tot 1611; zie verder boven bij 1621.
- 6°. Servatius Reynders in 1611.
- 7°. Petrus Muls teekent in 1628 eene kwitantie, en „deed de son-dagsche ende vrijdagsche mis in 1632 tot 1634 incluis”.
- 8°. Petrus Servatius Verbaerschot. Hij bediende de pastorie (2) van 1641 tot 1648 (3) en beheerde bij „ammodiatie” de pastoreale

(1) Procurator Wilhelmus ab Bree et nomine egregii doctique viri Joannis Tilmanni ab Elderen, clerici Leodiensis diocesis.

(2) Daar den pastoor, in die tijden, het verblijf moeilijk was, deed S. Verbaerschot in het geheim hier veel goed, totdat ook hij moest vluchten.

(3) In dit jaar, te weten 22 Mei 1648, verleent paus Innocentius X een vollen aflaat op het St. Lambertusfeest, onder de gewone voorwaarden. Paus

goederen, dan nog niet aangeslagen, eerst in naam des pastoors Marbais, wanneer deze naar Nijmegen gevankelijk weggevoerd was, later in naam van den pastoor Willemaers, toen hij in 1645, om de retorsie der Staten, genoodzaakt was te vluchten en op de vrije onzijdige grondheerlijkheid van Gemert veiligheid te zoeken. Verbaerschot werd bij Besluit der Hoogmogenden, 23 Maart 1652, als rector erkend en ontving uit handen van den rentmeester Pieterse de inkomsten tot aan zijn dood, die hem in 1655 van de aarde wegnam.

Vruchtgebruikers zijn geweest

- 1°. Hugo Vogelsangh, zoon des predikants van Zon en Breugel. Op de voordracht van Willemaers, met volmacht van den abt van Floreffe, door de Hoogmogenden 16 October 1657 goedgekeurd, onder voorwaarde, dat hij de lessen der Godgeleerdheid zou volgen. Deze voorwaarde is bij niet ééne der volgende goedkeuringen herhaald. Nopens dezen vruchtgebruiker vinden wij in het archief der abdij het volgend handschrift:

Hooge en Mogende Heeren.

My registerende naer de Resolutie van Uw Hooge Mogenden, in dato den 14 September lestleden 1657, gestelt in margine van desen nevengaende requeste ter Vergaederinge van Uw Ho. Mo. gepresenteert by Rombertus Vogelsangh, predicant tot Son ende Breugel, inden Quartiere van Peellandt, Meyerye van 's-Hertogenbosch, soude dienen onder verbeteringe, dat ik bevinde, dat Servaes Verbaerschot, weerlick priester ende beneficiaet in de kereke van Helmont veele jaeren vóór sijn overlyden uyt crachte van collatie, hem gegeven van wege den abt ende convente van Floreffe, heeft beseten tot den Vrede (van Munster) het incomen van het beneficie St. Apostolorum Petri et Pauli inde kereke van Helmont, ende sedert uyt myne handen ontfangen twee derden-deelen by Resolutie van Uw Ho. Mo. in dato den 23 Maert 1652 tot syne alimentatie, ende is die voorschreven beneficiaet overleden omtrent acht oft thien dagen vóór Pinxter inden jare 1655.

Innocentius XI stond 20 Maart 1688 dezelfde gunst toe, doch slechts voor tien jaren..... in ecclesia S. Lamberti oppidi Helmundani. In die dagen heet Helmond nog eene stad. Beide perkamenten, met het zegel gesterkt, berusten nog in de abdij.

Ende want ik mede vinde, dat Hogo Vogelsangh, soone van den voornoemden predicant, insgelyx de collatie heeft vanwege den voornoemden abt ende convente van Floreffe, soo soude my, onder correctie, verduncken dat hem ook die twee derdendeelen vant voorschreven beneficie, emporterende jaerlijcx omtrent 110 guldens, soude mogen worden geaccordeert te ontfangen, alveren blyvende het recht drie en deel tot behoef van het Lant, my nyettemin gedragende totte hooge ende wyse insichten ende dispositie van Uw Hoog Mogenden . . .

Helmont, 9 October 1657.

J. PIETERSON.

De begeving van voornoemd beneficie wordt met den volgende inhoud goedgekeurd:

Martis den 16 October 1657.

Ontfangen eene missive vanden rentmeester J. Pieterston, geschreven tot Helmond den negende deser tot voldoeninge van Haar Ho. Mo. resolutie vanden 14 September lestleden bericht aende Ordines op de requeste van Rombertus Vogelsangh, predicant tot Son ende Breugel int Quartier van Peellant, versoeckende approbatie vande collatie bij den prelaet van Postel, Egidius Janssen, op sijn suppliants soon Hugo Vogelsangh gedaen van het beneficie Apostolorum Petri et Pauli, gefundeert inde kereke tot Helmont. Waerom, gedelibereert sijnde, is goet gevonden ende verstaen, mits dese te consenteren int voorschreven versoeck, mits dat de voornoemde Hugo Vogelsangh die twee derden deelen vant voorschreven beneficie, bedragende jaerlijcx omtrent hondert guldens, sal genieten, blyvende tot resterende derdendeel ten behoeve vant Lant, ende dat hy voorts sijn begonnen studie in de Theologie sal hebben te vervolgen, daervan acte sal worden gedepescheert . . .

- 2°. Willem Hendrik Vermeer, bij begeving van Wilhelmus van Jallet, abt van Floreffe, 1 Augustus 1675, goedgekeurd 19 December dezes jaars.
- 3°. Adrianus van Persijn, wiens voordracht door het Land 25 Februari 1684 goedgekeurd werd.
- 4°. Cornelius van Issem, bij begeving van den abt van Floreffe, Ignatius van Heest, 2 Augustus 1696.

- 5°. Antonius Baltassar Gualtery, heer van Rikstel, bij begeving van Postel's abt, Isfridus van den Broeck, 4 November 1743.
- 6°. Willem Isaak van Beusekom. Deze machtiging werd 29 November 1831 N°. 70 bij Koninklijk Rescript verleend, om de inkomsten te brengen ten laste van het Domein, welk inkomen bij Besluit der Bestendige Commissie van het Amortisatie-syndicaat 13 December 1831 N°. 13/c hem werd toegelegd.

XI. BENEFICIE DER H. CATHARINA.

Wekelijks waren er aan dit beneficie vier missen verbonden, welke, volgens de aantekeningen van Willemaers, door den bisschop Gijsbertus Masius tot drie in de week verminderd werden.

Het Broederschap der H. Catharina, zonder twijfel met het beneficie verbonden, zooals blijkt uit de vorige bladzijden, had dagelijks eene mis. Voor eene dezer gaf de pastorij, volgens de brieven van 10 Februari 1464 beginnende: *Hendrik Peter Jansen*,

zes vaten rog, betaalbaar

met 2—0—0 ten tijde van Willemaers.

De inkomsten, door het Broederschap beheerd, werden reeds vóór den Vrede van Munster aan hunne bestemming onttrokken. De bisschop zelve was daarmede bemoeid, die ook tegen dat misbruik eene verordening gaf. Wij weten niet of die poging de gewenschte vruchten gedragen heeft.

Van Heurn en het Onderzoek in 1726 brengen de inkomsten aan rente, en uit twee stukken lands op Benninge, gevende 0—15—0, tot een zuiver bedrag van gulden 27—0—1.

Onder Gualtery van 1750 tot 1778 waren zij vereenigd met de inkomsten des altaren van het H. Kruis, en het gezamenlijk bedrag beliep

aan renten 22—13—0,

„ interesten 2—7—10,

„ landerijen 6—5—0,

„ verponding 2—0—0. Zoodat de zuivere winstafwerping 29—5—10 was.

In de Staatsbegrooting van 1851 staan deze inkomsten aan 33 gulden 72 cents.

Rectoren zijn geweest

1°. Philippus Boestius.

2°. 1587 Judocus van Broecheven, priester, overleden in 1611.

- 3°. G. Petersen 1589 en
- 4°. Henricus Willemsen Cocx van Rikstel 13 Juni 1611 benoemd; hij bleef te Rikstel wonen, waar hij langen tijd als priester-beneficiaat werkzaam was en in 1623 kapelaan heet, zie hierna het beneficie der H. Drievuldigheid.

Vruchtgebruikers zijn geweest

- 1°. Andreas van Persijn, bij begeving van Christoffel van Heest, abt van Floreffe, 5 Mei 1682, en 3 Mei des volgenden jaars goedgekeurd door de Hoogmogenden; zie hierna het beneficie van de H. Drievuldigheid.
- 2°. Anna van Persijn.
- 3°. Henricus Gualtery van Rikstel, bij collatie van 8 Mei 1750 door den abt van Postel Herman Calis.
- 4°. Na het overlijden van H. Gualtery, door den abt J. Peeters 28 November 1778 aan Jacobus Petrus van Beusekom.

XII. BENEFICIE VAN DEN H. LEONARDUS.

Drie missen waren wekelijks aan het beneficie van het Leonardus-altaar verbonden. Ten jare 1630 bracht de bisschop van 's-Hertogenbosch hierin eene verandering door ééne dezer drie te verminderen tot ééne in elke maand, zooals de pastoor Willemaers geboekt heeft.

De H. Geesttafel van Helmond was aan dit beneficie verschuldigd 3 mud rog, betaalbaar

met 15 gulden en 8 payements,
doende in die dagen 4—4—0.

Het meergemelde Onderzoek van 1726 telt de inkomsten uit renten 19—12—0 en

„ een land te Heeswijk 8—10—0,
makende te zamen 28—2—0.

In van Beusekom's rekening zijn de inkomsten vereenigd met die der altaren van den Verlosser en den H. Hubertus (Hoofdstuk 2) tot een bedrag van 30 gulden.

In 1730 ongeveer 30 gulden.

In een ongedateerd handschrift zijn opgegeven aan geldrenten 19—12—0,
uit een stuk land te Heeswijk 8—10—0.

Rectoren zijn geweest

- 1°. Wilhelmus, optredende als getuige in een verhoor in 1352 (Hoofdstuk 2).
- 2°. In 15** Judocus van Broekhoven, priester tot 1587.
- 3°. 1587 Arnoldus, de zoon van Dirk van Dijk, kreeg het 16 April tot zeker in 1593.
- 4°. 1608 Petrus Verheyden, pastoor van Budel.
- 5°. 1615 Christianus van Houthem, pastoor van Haren.
- 6°. Arnoldus van Empel reeds in 1622; hij overleed in 1658.

Vruchtgebruikers zijn geweest

- 1°. Arnoldus Wentholt (¹), een jongeling van Gereformeerden godsdienst, bij begeving van den pastoor Willemaers in September 1658.
- 2°. Andreas van Persijn in 1682 door den abt van Floreffé; zie hierna het beneficie der H. Drievuldigheid.
- 3°. Anna van Persijn, en na dezer dood
- 4°. Willem Cornelis van Ackersdijk, door begeving van den abt H. J. Calis 8 Mei 1750.

XIII. BENEFICIE VAN DEN H. NICOLAUS.

Krachtens de instelling van dit beneficie, op het altaar des H. Nicolaus gevestigd, moest de rector wekelijks vier missen lezen en daarenboven nog ééne om de veertien dagen. In de aantekeningen van den pastoor Willemaers is dit getal tot twee verminderd. Deze rector placht ook in de kerk catechismus te doen en de kinderen in de school te onderwijzen.

De stichter verbond aan dit beneficie drie akkers, te weten
den Brede-akker,
den akker van Godfried van Brugge (a Ponte),
den akker gelegen op het *Hout*, voortkomende van Willem Hoenen en dezes zuster Agnes, en eindelijk nog
een beemd, grenzende aan het erf van den priester Joannes van Hout, of naar het latijnsche handschrift Joannes a Ligno. Dit erf lag, naar een andere schepenakte, op het *Binderseind*.

Bij eene verkooping, 12 Juli 1641, door de familie (erven) Willem

(¹) Bartholt Wentholt was in 1727 ontvanger der verpondingen van Peelland, blijkens eene akte, waardoor Postel gemaand wordt om 384 gulden te betalen, wegens verponding der tienden van Helmond, Overbrug en van het huis te Rikstel.

van den Kerekhoff werd o. a. geveild de helft van huis, tuin, verscheidene weiden en een hooibeemd, waarvan de andere helft toekwam aan den rector van het beneficie van St. Nicolaus, en wel voor 535 gulden.

In het Onderzoek van 1726 staan de inkomsten uit vaste goederen 26—5—0,
„ rente 31—10—0 op
een zuiver bedrag van 46—5—6. De lasten bedroegen meestal 10 gulden.

Rectoren zijn geweest

- 1°. Matheus van Hout, neef des stichters, ingevolge der oprichtingsbrieven voor den eersten keer in 1350 door den stichter benoemd.
- 2°. 15** Godefridus Petersoon komt voor in 1592 en wordt opgevolgd door
- 3°. Egidius van Merevoirt, den 11 Maart 1597, pastoor van Gerwen (Anna ben:). Hij vermaakte, luidens de kerkrekening van 1601, den geheelen achterstal van zijn beneficie.
- 4°. Joannes Cupers, Helmonder, in 1608. Hij was pastoor te Nuenen en overleed 20 December 1632.
- 5°. Dominicus Smeyers (¹), bij begeving van Helmond's pastoor Cornelius Outerin, goedgekeurd door den aartsdiaken des bisdoms Franciscus van Gestel, 17 Januari 1633, na verkregen dispensatie, omdat hij religieus was.
- 6°. Joannes Rhodius of van Rooi. In 1609 was hij pastoor en bestuurder van het adellijk vrouwenklooster te Hooidonk; hij wordt in 1635 nog gemeld. Na den dood zijner huishoudster, vermaakte hij zijne goederen aan het armwezen van Helmond, dat daarvan, na aftrek van een lang proces, 18 April 1664 nog gl. 1970—18—9 inbeurde, volgens het stedelijk archief.
- 7°. Jan Mengelaers, bij collatie des pastoors Willemaers 8 Februari 1645.

Vruchtgebruikers zijn geweest

- 1°. Andreas van Persijn; zie XI en hierna het beneficie der H. Drievuldigheid.

(¹) Geboren 13 September 1605, uit Gerardus Smeyers, advokaat te Mechelen en Catharina's Hertoge te Mechelen, werd hij 2 Juni 1624 te Postel geprotest, 24 Mei 1630 priester, 6 April 1634 pastoor der St. Willibrordus te Reppel in Belgisch-Limburg benoemd en den volgenden dag door den deken Lambertus Laynen, pastoor van Stokhem, ingehaald. Hij werd 14 Juni 1634 veiligheidshalve op de burgerlijst van Bree ingeschreven. Na twintig jaren te Reppel pastoor geweest te zijn, beleefde hij 13 Augustus 1654 in 's Postels refugiehuis te Bree zijn jongsten dag.

- 2°. Anna van Persijn; zie XI boven en hierna het gremium en het beneficie der H. Drievuldigheid.
- 3°. Joannes en Aleida de Jongh, kinderen des stadhouders van Kempenland, bij begeving van Postel's prelaat H. J. Calis 28 Januari 1747; zie hierna het gremium.

XIV. BENEFICIE VAN DEN H. ANTONIUS.

Gelijk hiervoor gemeld is, was deze stichting niet zoozeer een kerkelijk beneficie dan wel eene bediening of officium. Aan dit officie, door Joannes Celen gesticht, was een jaargetijde verbonden. Er geschiede wekelijks ééne mis ter eere van den H. Antonius, die door de kerkmeesters aan een der priesters besteld werd.

Van 1632 tot 1635 bediende Edm. Berkers
en van 1636 tot 1639 Petrus Muls dit officie.

Het officium zelve had een inkomen van

27 vaten rog uit een land te Waarle onder Mierlo gelegen. Toen die goederen, van het jaar 1608 braak liggend, niets hadden afge-
worpen, werd het op vergunning van den bisschop Michaël van Ophoven, 27 Augustus 1627, door Florentius van Cortenbach vrijgekocht voor de som van 225 gulden.

Geen rector of vruchtgebruiker is bekend, tenzij men daarvoor houde de twee bovengenoemde bedieners der missen, E. Berkers en P. Muls.

XV. BENEFICIE DER H. DRIEVULDIGHEID TE RIKSTEL.

Dit beneficie, gevestigd op het altaar der H. Drievuldigheid, mist zijn eerste oorkonden. Wel vindt men bij Willemaers de onderscheidene verplichtingen vanwege den pastoor of zijnen kapelaan in de kerk van Rikstel te vervullen; maar niet welke die verplichtingen waren, noch of zij uit dit beneficie voortspruiten. Van zijn inkomsten wordt slechts gewag gemaakt in het reeds dikwijls gemelde Onderzoek van 1726, dat daarvoor 27½ gulden aan renten opteekent. Later werden zij met de inkomsten van het St. Anna-beneficie vereenigd.

Rectoren zijn geweest

- 1°. in 1593 Joannes van Rooi, pastoor te Stiphout en daar in 1609 overleden.
- 2°. Henricus Coex benoemd 3 December door den abt van Floreffe; zie Catharina-beneficie.

- 3°. Norbertus Doex, zie Anna-beneficie.

Met recht vermoedt de pastoor Donkers, dat de dienstdoende priesters van Rikstel, om de innige herderlijke betrekking van Helmond en Rikstel, ook doorgaans dit beneficie bezaten.

Vruchtgebruikers.

- 1°. Andreas van Persijn, den 2 Mei 1682. Hij bezat alzoo de inkomsten der beneficiën van den Verlosser, 't H. Kruis, Catharina, Leonardus, Nicolaus en van de H. Drievuldigheid. De moeder had den heer Danker de helft der baten beloofd.
- 2°. Anna van Persijn, als boven en nog de beneficiën van het H. Sakrament, Anna, St. Jan den Dooper en het gremium, bedragende elk jaar gezamenlijk omtrent 440 gulden.
- 3°. Danker Jan de Kempenaar, zie Anna-beneficie.
- 4°. Joannes Theodorus Endtz; zie Anna-beneficie.

Ten einde de lijst der beneficiaten of rectoren zooveel mogelijk volledig te maken, voegen wij hier, uit Ch. Schutjes, de namen bij, waarvan de altaren niet genoemd worden.

1593. Mr. Joannes Marcelli Scholarcha bezat het kosterschap. In 1596 wordt Marcellus, waarschijnlijk dezelfde persoon, koster genoemd, en in 1529 Henricus Petri.

1593. Joannes Pegge of Heyligen, priester, staat nog in 1599 vernoemd.

1607. Servatius Verbaerschot of Verbaschot, resideerende priester, komt nog in 1623 voor.

1615. Cornelius Beex van Helmond. 1616 pastoor te Megen.

1623. Matheus van den Broeck.

1623. Gulielmus Loë.

Joannes Loyen in 1599 als rentmeester aangesteld, wordt in 1617 als dusdanig nog vernoemd, en in 1599 staat Bruesselius als receptor vermeld.

V.

Bijzonderheden van het gremium.

Behalve de opgenoemde geestelijke stichtingen, bestond er in Helmond's parochie nog een kerkelijk fonds, bekend onder den naam van gremium.

In de Katholieke tijden van oudere dagteekening, was het plechtig zingen der kerkelijke Getijden op die plaatsen, welke over een toereikend getal priesters beschikten, van een schier algemeen gebruik. Dat vroom gebruik was niet zelden met schenkingen en erfenissen gesteund, en alzoo verplichtend geworden om de bijzondere inzichten der gevers te vervullen.

Dat stichtend gebruik bestond vroeger ook te Helmond.

Zoo was het eene eeuwenoude gewoonte om dagelijks de Vespers in de kerk te zingen. Zelfs hadden de beneficiën, gevestigd op de altaren van den H. Geest, den Verlosser, en van de H. H. Catharina, Leonardus en Nicolaus, krachtens hunne instelling een afzonderlijk inkomen voor het zingen van de geheele Getijden, op bepaalde dagen des jaars.

Die fondsen nu werden bestempeld met de benaming van het gremium der beneficiën.

Deze vruchten werden in den beginne uitgekeerd aan den rector van het beneficie, telkens als hij op de bepaalde dagen in het koor tegenwoordig was. Dewijl niet zelden de beneficiën door geestelijken, buiten de stad verblijvende, bediend werden, en anderen alzoo koor hielden, gebeurde het, dat van lieverlede die fondsen vereenigd werden, om daaruit eenig presentiegeld hun allen uit te keeren, die de Getijden meêzongen; onverschillig of de meezingenden een beneficie met of zonder gremium bezaten. Ja, soms koos men zelfs leeken uit, die dan gelijk de priesters deelachtig werden aan de vruchten. Zoo werd aan verscheidene kapelanen en o. a. aan den notaris Mr. Joannes Løyen presentiegeld uitgereikt van 1597 tot 1603.

Deze ineensmelting der verschillende gremia erlangde een wettelijk wezen bij artikel 2 en 10 der Verordening door den bisschop Gijsbertus Masius in de Kerkvergadering ten kastele van Helmond, 20 September 1597 uitgegeven.

Over al deze inkomsten was een beëdigde rentmeester aangesteld, die telken jare rekening moest doen.

Als dusdanigen vindt men voornoemden Jan Loyen in 1597 tot 1623. Joannes Beex, 1630.

W. Cranenbroek, rentmeester van den heer, 1638, en Petrus Servatius Verbaerschot.

De inkomsten, voor de jaarlijksche gedachtenissen der overledenen nagelaten, werden in twee gelijke deelen gesplitst; een voor hen die de Vigiliën en een voor hen die het misoffer bijwoonden.

De inkomsten, voor het zingen der Getijden bestemd, werden in drie gelijke deelen geteld; een voor de Metten, een voor de Kleine Uren en een voor de Vespers.

Zij die behoorlijk op tijd, of minstens vóór het einde van den eersten psalm of collecte tegenwoordig waren, ontvingen bij het einde van het officie een looden penning, dien de rentmeester wekelijks verwisselde tegen gangbare munt.

Allen moesten in koorgewaad de Getijden zingen, en het oud loffelijke gebruik, van dagelijks de Vespers te zingen, weer in voege brengen, dat sedert het uitbranden der kerk gestaakt was. De priesters-gremisten zouden Zondags beurtelings de hoogmis doen, ten einde den pastoor, die onder den dienst steeds moest preken, wat te verlichten.

Die plechtige diensten hielden natuurlijk op, toen in 1648 de Vrede van Munster voorgoed de Meierij aan de Overgaaf harer hoofdstad onderwierp. Met de overige kerkelijke goederen, werden ook deze door de Hoogmogenden aangeslagen, doch ingevolge artikel 47 met de tienden en beneficiën van Helmond en Rikstel vrij gegeven.

't Schijnt dat de inkomsten van het gremium in den beginne door de abdij van Floreffe teruggehouden zijn voor het onderhoud der Kerken van Helmond en Rikstel; althans de prelaat Christoffel van Heest droeg 20 Juni 1681 aan den heer J. Smits te Eindhoven de macht op om de beneficiën te vergeven „à la réserve du gremium, pour icelle estre appliqué aux reparations des églises de Helmont et de Rixtel”.

De kerkmeesters hadden zich al spoedig in rechten voorzien bij de Hoogmogenden, om die inkomsten alleen voor de kerk te mogen innen. Daar de raadsheer Maarten C. van Persijn ze bezat, verkreeg hij van den kerkeraad de volgende vergunning, opgesteld de 9 Maart 1682 in de stedelijke Vergadering:

„Wy, schepen der stad van Helmont, doen te weten, dat voor ons persoonlijk gecomen sijn Willem van Ommeren en meester Gerrit

van Hommert, kerkmeesters, verclaerende dat sy aen H. H. M. M. hebben doen presenteren requeste, ten eynde de kereke voornoemt mogte toegevoegt worden tot haeren onderhout ende betaeling van jaarlijksche rente $\frac{2}{3}$ vant inkomen vant gremium aldaer, voor desen door eenige paepsche priesters genoten; dat sy naederhant in ervaeringe gecomen sijn, dat tselve door acte van collatie vanden abt van Floreffe was geconfereert aen Maerten van Persijn; verclaerende verder na vereregen copye vant berigt vanden rentmeester Hurnius (van Heurn) aende H. H. M. M. en van de resolutie 4 September 1649, waerin de abt met eed geaffirmeert heeft dezelve kerk te onderhouden, hebben comparanten met consent vanden Rade der stede gerenuntieert ten behoeve van Maerten van Persijn, soolang hy leeft, behoudelijk tegen den abt ende syne goederen".

Toen Postel in het bezit van de tienden, enz. getreden was, moest het niet alleen in het onderhoud der kerk voorzien, maar ook voor de predikanten van Helmond en Lieshout met een jaarlijksche som van ruim 1400 gulden neertellen.

Later werden de inkomsten, toen zij vereenigd waren met die des altaren van den H. Nicolaus, gegund aan Anna van Persijn.

Bij begeving van den abt H. J. Calis 28 Januari 1747 aan de kinderen des stedehouders van Kempeland Joannes en Aleida de Jongh. De inkomsten beliepen in 1778, volgens den rentmeester van Beusekom, ongeveer 180 of 190 gulden. Tot de inkomsten behoorden ook

2 vaten reg uit de kerkfabriek en

$3\frac{1}{2}$ vat uit een beemd in de *Waert*.

Dit veld was afkomstig van Joannes van Nouwen.

Geen andere bijzonderheden van dit gremium zijn ons onder de oogen gekomen, zoodat wij hiermede de Kerkelijke Beneficiën der H. Lambertusparochie van Helmond en van één der O. L. Vrouwe kerk van Rikstel sluiten, betreurende dat zoo menige beneficiën in 1648 door het Land aangeslagen en de gelden grootendeels aan personen uitgekeerd zijn, die den wil dier vrome stichters niet eerbiedigden, en alzoo terecht met de benaming van *sinécures* of luilekkerlieden verdienen bestempeld te worden. Mogen de gelden van die godvruchtige stichtingen tot hun oorspronkelijke bestemming verstrekt worden, dat is zeer zeker de wensch van elken oprechten Christen en niet minder van elken Katholiek van Helmond.

B I J L A G E.

Opschriften van Grafzerken (¹), Wapenkwartieren enz.

De volgende bijzonderheden van grafzerken, wapenen enz. aanschouwde men vroeger in de oude parochiekerk van Helmond; misschien zijn zij thans alle of meestendeels verdwenen.

Hier leet by syn vader begrave

PHILIP SWEERTS, Dierick Sweertz(*oon*)

Sterft anno 1589, den 17 Aprilis.

En jouffrou MARIA syn huysvr. die sterft
ano 1545 den 11 Octob.

Bidt voor de sielen. . .

Ende JAN die weer (*ook*) Direk Sweertz:

Het wapen van Mejuffrouw Josina Bex, echtgenoot des Heeren Gerardus van Hoorenbeek, overleden in 1611.

Het wapen van Jacobus Bex, licentiaat in het Recht, gedurende 23 jaren schout der stad Helmond, overleden 29 Juni 1621, in den ouderdom van zeventig jaren.

De adellijke N. Van der Stegen, overleden 31 Juli 1629.

Vrouw Catharina Isabella Bex, echtgenoot van den adellijken Lambertus Millung van Gerwen, schout der stad Helmond, overleden 7 Mei 1669, met deze acht kwartieren:

Bex, Vande Water, Tielens, Vander Camme,

Eynthouts, Stralen, Sweertz, Bruheze.

Mejuffrouw Catharina Vander Sluys, echtgenoot des edelen heeren Lambertus Bex, overleden 16 Januari 1639, met deze vier kwartieren:

Vander Sluys, Cronenburgh,

Hedel, Vande Water.

Mijnheer Martinus Fabri, secretaris der stad Helmond, overleden 26 Juli 1623.

Mejuffrouw Maria van Liesele, echtgenoot van mijnheer Martinus Fabri, overleden 26 Mei 1626.

Mijnheer Jacobus Fabri, secretaris der stad Helmond, griffier van Peelant, overleden 8 September 1634.

(¹) Zie *Le grand théâtre sacré du duché de Brabant*.

De edele Petrus Tack, overleden 12 Juni 1652.

De edele M. van Gemert, overleden 6 Februari 1659, met de kwartieren:

Gemert..... van Ouwen

..... Berwouts, Back, Gennip.

Mejuffrouw N. van Gemert, overleden 24 Februari 1663.

De edele N. van Gemert, overleden in 1615.

die sterft ano XVe. XXXV. den XII Aprilis.

Ende HELWICH syn huysvr: sterft

ao XVe. ende XXVI. den XIII Apr.

Ende Mr. PHILIPP^s SWERIUS,

licent: in de Rechten Philip Sweerts soen,

die sterft in 'tjaer XVe. LXXI. den XVI Febr.

Ej aia. requiescat in pace.

In het koor der St. Lambertusparochie hing een schoon wapenschild des heeren Edmond van Cortenbach, baron van het Romeinsche Rijk, burchtgraaf van Tervuren en Doesburg, heer van Helmond enz., overleden 22 November 1681, met deze twee-en-dertig kwartieren:

Cortenbach, Ruysschenberg, Gulpen, Halewijn,

Gistelle, Nesselraet, Halewijn, Argenteau,

Hinkaert, Baenst, Greyn, Witthem,

Raveschot, Spies, Stavele, Trasignies,

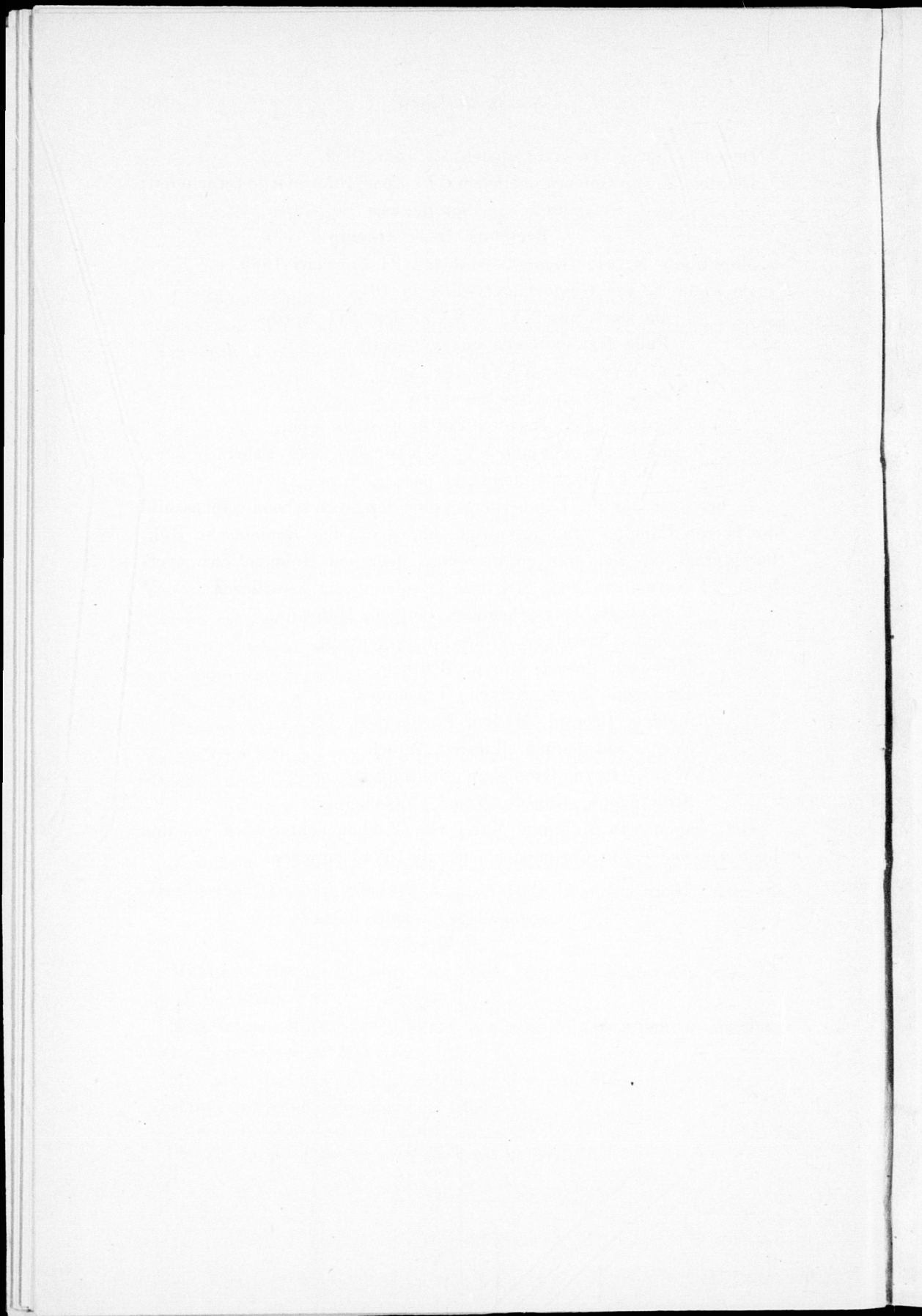
Vehlen, Leerard, Morien, Emstenraed,

Went, Amstenraed, Raesfelt Wilich,

Wulff, Greyn, Grontstein, Schoonvelt,

Streythagen, Rheede, Nagel, Masscherel.

Het wapen van Mevrouw Maria van Vehlen, echtgenoot van den heer Alexander van Cortenbach enz., in 1624 overleden.

BLADWIJZER.

	BLZ.
Bijzonderheden van Helmond	5
I. Het patronaats- of begeavingsrecht	6
II. Is de moederkerk Rikstel of Helmond?	11
III. Uit het kerkregister	15
IV. Kerkelijke beneficiën	20
1. Beneficie van den H. Geest, rectoren, enz.	34
2. " " het altaar des Verlossers	35
3. " " " van het H. Sacrament.	37
4. " " " des H. Kruises	38
5 en 6. " " " van O. L. Vrouw-Opdracht	39
7. " " de Zeven Weeën	42
8. " der H. Moeder Anna	43
9. " van St. Jan den Dooper	47
10. " der H.H. Apostelen Petrus en Paulus	49
11. " der H. Catharina	53
12. " van den H. Leonardus	54
13. " " H. Nicolaus	55
14. " " H. Antonius	57
15. " der H. Drievuldigheid te Rikstel	57
V. Bijzonderheden van het gremium	59
Bijlage. Opschriften van grafzerken, wapenkwartieren, enz.	62

